

8—11 november

Debatter m. m.

Tisdagen den 8 november

	Sid.
Svar på interpellation av herr Nelander ang. gemensamma samlingar i gymnasium och fackskola	5
Interpellationer av:	
herr Lundberg ang. tillsättandet av överläkartjänster vid central-lasarett	10
herr Tobé ang. beaktande av naturvårdsintresset vid avvägningar rörande den framtida energiförsörjningen	11
herr Nilsson i Östersund ang. det statliga lokaliseringsstödet till turistnäringen	12
Meddelande om enkel fråga av herr Björk i Göteborg ang. visst av facklig intresseorganisation uppställt behörighetsvillkor	13

Onsdagen den 9 november

Meddelande ang. arbetsplenum	14
Fördelningen mellan kommuner av skolkostnader i vissa fall	15
Rapporteringskyldighet till hemkommun beträffande vissa elever	19
Allmän egenpension	20
Den enskildes kostnader för läkemedel	27
Vissa militära markersättningsfrågor i Övre Norrland	28
Utredning rörande permutation	30
Hotellförordning	34
Meddelande om enkla frågor av:	
herr Eriksson i Bäckmora ang. utvidgning av pensionärernas rese-möjligheter med 67-kortet	35

	Sid.
herr Wennerfors ang. remissbehandling av förslag till ändringar rörande grundskolans utformning.....	35
herr Fridolfsson i Stockholm ang. principerna för ingripande enligt 16 kap. 9 § brottsbalken.....	35
herr Hamrin i Jönköping ang. tillämpningen av bestämmelserna mot spridning av skrifter, vilkas innehåll skymfar sådant som hålles heligt av svenskt trossamfund.....	35
herr Werner ang. bestämmelserna om brott mot trosfrid, m. m...	35

Torsdagen den 10 november

Svar på frågor av:

herr Sjöholm ang. förenkling av beskattningen av här i riket icke mantalsskrivna utlänningar.....	36
herr Jansson ang. åtgärder för att stimulera till kostnadsbesparingar inom försvaret.....	38
herr Johansson i Skärstad ang. kompensation till studerande för merkostnader på grund av lärarkonflikt.....	40
fru Lewén-Eliasson ang. statsbidrag till kommuns kostnad för speciella insatser i samband med lärarkonflikt.....	41
herr Nihlfors ang. befogenhet för polisen att tillfälligt uppsätta särskilda trafikvarningstecken.....	42
Svar på interpellation av herr Börjesson i Falköping ang. undersökning rörande förekomsten av främmande ubåtar på svenskt territorialvatten.....	44
Interpellation av herr Oskarson ang. möjlighet för värnpliktsavgångna underofficerare att vinna anställning i reserven.....	48
Meddelande om enkla frågor av:	
herr Nordstrandh ang. väckt förslag om möjlighet att tvångsdirigera studenter till universitetsfilialer.....	49
herr Ekström i Iggesund ang. förbättring av arbetstidsförhållandena för personal inom den yrkesmässiga automobiltrafiken.....	49
herr Lundmark ang. regleringsavgifter enligt 4 kap. 14 § vattenlagen.....	49

Fredagen den 11 november

Interpellation av herr Hermansson ang. de inom polisens säkerhetsavdelning förda registren.....	50
Meddelande om enkla frågor av:	
herr Wiklund i Härnösand ang. elevrådsmedlemmars skolarbete	53
fru Sundberg ang. medelsanvisningen till av lärarkonflikt betingad ersättningsundervisning vid universitet och högskolor.....	53

Samtliga avgjorda ärenden

Onsdagen den 9 november

	Sid.
<i>Konstitutionsutskottets</i> utlåtande nr 39, om ändrad ordning för remissdebatten.....	14
— nr 40, ang. statsrådets rätt att erhålla ordet vid kamrarnas överläggningar.....	14
— nr 41, ang. riksdagens högtidliga öppnande.....	14
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 126, om ökade resurser för försvarets personalvård.....	14
— nr 127, om ändrad lönegradsplacering för viss personal vid flygvapnet.....	14
— nr 128, om uppsägningstiden för svensk militär FN-personal....	14
— nr 129, ang. körkortsutbildningen.....	14
<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 49, ang. godkännande av protokoll rörande ändring i avtalet med Storbritannien och Nordirland för undvikande av dubbelbeskattning och förhindrande av skatteflykt beträffande inkomstskatter.....	14
<i>Andra lagutskottets</i> utlåtande nr 51, om fördelningen mellan kommuner av skolkostnader i vissa fall.....	15
— nr 52, om rapporteringsskyldighet till hemkommun beträffande vissa elever.....	19
— nr 53, om allmän egenpension.....	20
— nr 54, ang. den enskildes kostnader för läkemedel.....	27
— nr 55, om viss översyn av barnvårdslagen.....	27
— nr 56, om viss översyn av barnvårdslagen.....	27
<i>Tredje lagutskottets</i> utlåtande nr 49, ang. beslut om tillträde av nya ägolorter vid laga skifte.....	27
— nr 50, om bättre information till sakägare vid vissa förordnanden enligt naturvårdslagen.....	27
— nr 51, ang. ersättningen till markägare m. fl. för värdeminskning å fastighet på grund av planändring.....	28
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 130, om vissa militära markersättningsfrågor i Övre Norrland.....	28
<i>Första lagutskottets</i> utlåtande nr 35, om lagstiftning mot hemlig övervakning och avlyssning.....	29
— nr 36, ang. ändring i lagen om befordran med luftfartyg, m. m.	29
— nr 37, om utredning rörande permutation.....	30
<i>Tredje lagutskottets</i> utlåtande nr 53, ang. hotellförordning.....	34
— nr 54, ang. upphävande av lagen om statsmonopol på tillverkning av tobaksvaror.....	35
<i>Allmänna beredningsutskottets</i> utlåtande nr 50, om spridning av veckoligheten.....	35
— nr 51, ang. viss instruktion för åtgärder vid trafikolyckor.....	35
— nr 52, om statligt stöd för körkortsutbildning av rörelsehämmade	35

Tisdagen den 8 november

Kl. 16.00

Förhandlingarna vid detta sammanträde leddes av herr andre vice talmanen.

§ 1

Justerades protokollen för den 1 in-
nevarande november.

§ 2

Svar på interpellation ang. gemensamma
samlingar i gymnasium och fackskola

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för ecklesiastikdepartementet,
herr statsrådet EDENMAN, som yttrade:

Herr talman! Herr Nelander har frågat *dels* om jag vill bekräfta tidigare fattade beslut, att gemensamma samlingar i gymnasium och fackskola bör anordnas vid ett till två tillfällen per vecka, *dels* om jag anser att det finns schematekniska hinder för förverkligande av dessa samlingar.

Den första frågan synes gälla om den i skolstadgan givna bestämmelsen att i gymnasium och fackskola utöver föreskrivet antal lektioner får anordnas gemensamma samlingar för information m. m. står i motsatsförhållande till andra uttalanden t. ex. i läroplanerna om sådana samlingars frekvens och innehåll. Detta är givetvis inte fallet. Vad skolstadgan utsäger är endast att samlingar får anordnas utanför lektionstid, medan läroplanerna ger vissa kompletterande anvisningar vilka ansluter till bl. a. mina egna uttalanden i förarbetena.

Enligt vad jag erfarit har det i många skolor utan svårighet gått att ordna gemensamma samlingar som omfattar

alla berörda elever. Det finns emellertid skolor där detta inte lyckats. I sådana fall har eleverna fått delas upp i två grupper som samlats vid olika tidpunkter. Detta gäller främst vissa skolor med ett stort antal resande elever. I den tidigare tillämpade ordningen med morgonsamling befriades regelmässigt de resande eleverna från samlingen. Så är alltså inte fallet med den gemensamma samlingen.

Till sist, herr talman, vill jag framhålla att erfarenheterna från den korta tid, som gemensamma samlingar funnits, givetvis inte ger möjlighet att säkert bedöma hur de kommer att fungera.

Vidare anförde:

Herr NELANDER (fp):

Herr talman! Jag tackar statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet för svaret på min interpellation.

Det är kanske inte så underligt om den skillnad i ordalydelse som observerats mellan läroplanen och skolstadgans under sommaren utfärdade föreskrift väckt undran och förvåning, inte minst bland rektorer och lärare. Läroplanens ordalydelse att sådana samlingar »bör förekomma vid 1—2 tillfällen per vecka» överensstämmer ju med statsrådets uttalande i propositionen om det angelägna i att »gymnasiets och fackskolans behov av en för hela eller en stor del av skolan gemensam samling tillgodoses». På särskilda utskottets förslag anslöt sig riksdagen år 1964 till statsrådets uttalande. När skolstadgans formulering blev synlig i somras hette det: »Utöver föreskrivet antal lektioner få anordnas gemensamma samlingar för information m. m. Beslut om

Svar på interpellation ang. gemensamma samlingar i gymnasium och fackskola

gemensam samling meddelas av rektor.»

Jag tycker det är en ganska väsentlig skillnad mellan läroplanens på statsrådets och riksdagens uttalande grundade föreskrift och skolstadgans formulering. I det förra fallet heter det att samlingar *bör* anordnas 1—2 gånger per vecka, i det senare att samlingar *får* anordnas.

Jag slår emellertid fast att statsrådets svar på min interpellation är ett understrykande av det angelägna i att gemensamma samlingar inom ifrågavarande skolformer anordnas 1—2 gånger per vecka. Statsrådet säger att det har gått bra i många skolor. I så fall är detta glädjande. Jag har dock åtskilliga uppgifter som tyder på en rätt stor osäkerhet i frågan på grund av den »glidning» i formuleringarna som man menar sig ha upptäckt och på grund av svårigheterna att lägga in samlingarna på skolschemat. Det är närmast av denna sista anledning som jag frågat statsrådet, om han anser att det finns schematekniska svårigheter för förläggande av samlingen till annan tid på dagen än före lektionernas början. Statsrådet tycks inte anse att det föreligger särskilt märkanta svårigheter av sådan art.

För min del tror jag att de gemensamma samlingarna i gymnasiet, fackskolan och yrkesskolan, liksom de för grundskolan föreskrivna morgonsamlingarna, rätt upplagda och med en utformning som ger utrymme för variation och förnyelse — som vi skrev i vår motion i frågan år 1964 — är av stor betydelse när det gäller att skapa samhörighet och gemenskap inom skolan. Detta är ju också hart när de enda tillfällena när rektor har möjlighet att ge en mera deciderad prägel åt sin skola.

I fråga om innehållet har ju statsrådet själv — i likhet med gymnasieutredningen — uttalat att utöver behovet av information bör samlingarna på ett allsidigt sätt anknyta till olika sidor

av skolans och samhällets liv. Givetvis bör också då allmänna och religiösa högtider apostroferas. Stor frihet bör enligt statsrådet ges för att inom ramen för allmänna i läroplanen givna riktlinjer utforma verksamheten. Även etiska och religiösa ämnen kan sålunda där behandlas. Att detta skall — som det sägs — ske med varsamhet är väl ganska naturligt. Men viktigt är att, som det också heter i läroplanen, skilda meningar får framföras med personlig accent.

Sammanfattningsvis vill jag understryka, att riksdagsuttalandena i denna fråga, grundade på statsrådets egna förslag, liksom den fastställda läroplanen sålunda gäller och att de anbefallda samlingarna bör anordnas i föreskriven ordning.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet **EDENMAN**:

Herr talman! Jag har ingen annan mening än herr Nelander och kan väl ansluta mig till hans apostrofering av vad som här gäller. Men jag kanske ändå får göra ett tillägg till mina tidigare uttalanden, eftersom herr Nelander — och kanske några till — möjligen har kommit att missförstå mig.

I de läroplaner som utarbetats är det ju fråga om anvisningar. Det skrivs ganska mycket i den här ifrågavarande läroplanen om gemensamma samlingar — något över en sida — och även ganska utförligt. Det står t. ex. så här: »Sådana samlingar bör förekomma vid 1—2 tillfällen per vecka. Allt efter behov kan emellertid samlingarnas antal vara större under en period för att under en annan förekomma mer sparsamt. I de fall där skolan inte disponerar samlingshall bör större mellanrum föredras mellan samlingarna, som då kan förläggas till lokal utanför skolan.» Sedan kommer ett stycke om tidpunkten för samlingarna.

Detta är alltså en rad anvisningar till skolornas ledning om hur man här bör

Svar på interpellation ang. gemensamma samlingar i gymnasium och fackskola

förfara, och dessa anvisningar står också i fullkomlig överensstämmelse med riksdagsbeslutet, förarbetena till detta samt mina uttalanden i riksdagen. Men, herr Nelander, när skolstadgan skall skrivas måste man ta i beaktande att den har nästan samma dignitet som en lag. Den är alltså en författning, och man drar där samman vad som i läroplanen skildrats på något över en sida till en och en halv rad under rubriken »Lärotider m. m., 23 §». I skolstadgan ges endast rätten att utanför lektionstiden få anordna gemensam samling. Om rektor anordnar gemensamma samlingar utanför lektionstid har han alltså stöd i lagen för detta, trots att han går utanför den stipulerade lärotiden.

Det är alltså här fråga om helt andra problem, och det förekommer inte, herr Nelander, någon glidning ifrån anonyma lagskrivares sida.

Herr NELANDER (fp):

Herr talman! Jag är glad över detta klarläggande uttalande av statsrådet. Vi är tydligen i sak precis på samma linje, men jag anser det viktigt att man understryker att det beslut riksdagen fattade 1964 — och i vars utformning statsrådet själv har del — står fast och att alltså de gemensamma samlingarna i föreskriven ordning bör anordnas.

Herr NORDSTRANDH (h):

Herr talman! Jag är inte lika säker som herr statsrådet på att stadgandet i kungörelsen står helt i överensstämmelse med uttalanden som gjorts av statsrådet och med vad som skrivits i särskilda utskottets utlåtande och i läroplanen.

Statsrådet hävdade nu, att vad skolstadgan ger endast är rätten att anordna dylika samlingar. Det framgår *inte* av förarbetena, särskilda utskottets skrivning o. s. v., att det bara är fråga om detta; så kan man knappast tolka de verb som användes, om jag betydelsemässigt skall undersöka vad här står.

I läroplanen och i särskilda utskottets utlåtande talas det om att samlingar »bör» anordnas. »Bör» är ju här av positiv betydelse och har närmast uppmaningskaraktär, på gränsen till påbud. I stadgan står det »får», vilket i detta sammanhang — »får» kan betyda mycket — förefaller mig att ha en mera negativ och restriktiv innebörd. Detta stämmer också mycket väl med vad statsrådet sade om att det här endast är rätten som ges. »Får» betyder alltså här »vara tillåtet, inte vara förbjudet» och saknar all uppmanings- eller påbudscharaktär.

Om vi granskar de ord som sålunda används, kan jag inte komma ifrån att det föreligger en klar skillnad.

Vidare står det i stadgan: »Beslut om gemensam samling meddelas av rektor». Detta ligger i linje med tanken att det bara är fråga om en rätt, som inte behöver utnyttjas. Rektor beslutar alltså om han vill anordna samlingar, och rektorer kan ha mycket skilda bevekelsegrunder för att vilja eller inte vilja.

Stadgan borde enligt min mening ha fått en något annan utformning, om den skulle täcka vad som ligger bakom dess formulering, exempelvis följande: »Utöver föreskrivet antal lektioner bör anordnas gemensamma samlingar för information m. m. Tid för gemensam samling meddelas av rektor.»

Det är möjligt att dessa ordalag inte är tillräckligt juridiskt knipsluga, men enligt min uppfattning återger de bättre och riktigare vad som har sagts i saken tidigare, d. v. s. i förarbetena.

I sitt svar här talar statsrådet om att det har förekommit gemensamma samlingar på sina håll, medan man på något annat ställe har delat upp eleverna. Det är ingenting att säga om detta; det är fullständigt all right. Så gjorde man också på morgonsamlingarnas tid.

Jag har fortfarande inte något säkert statistiskt material, men för att belysa

Svar på interpellation ang. gemensamma samlingar i gymnasium och fackskola

hur man inom rektorsämbetena eventuellt tolkar stadgans ordalag ställer jag frågan: Finns det skolor där inga samlingar över huvud taget har hållits? Jag tror mig känna till några sådana, men jag skall undersöka saken närmare, och herr statsrådet kan också höra med skolöverstyrelsen på den punkten.

Frågan är alltså om det över huvud taget blir några gemensamma samlingar, där rektor på personliga bevelsgrunder finner att sådana icke skall anordnas. I de skolor jag tänker på finns det lokaler för ändamålet — stora, förnämliga aulor, som har varit tillräckliga tidigare.

Jag medger gärna att tiden har varit litet väl kort för att kunna säga någonting bestämt om hur den nya ordningen utfaller, eftersom den bara sträcker sig intill lärarkonfliktens början, men man bör ändå studera läget för att se vad som sker. En liten påstötning från skolöverstyrelsen till rektorsämbetena om att uppmärksamma vad det här rör sig om vore kanske på sin plats.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet **EDENMAN**:

Herr talman! Jag tror inte att vi behöver fortsätta den exegetiska debatten om vad som menas med »får» och »bör». Jag vill bara ännu en gång stryka under att läroplanen — och det borde herr Nordstrandh veta — är rikt-punkten för det dagliga arbetet i skolan. Skolstadgan — och på ännu högre nivå skollagen — kommer egentligen inte till användning annat än när det gäller en absolut tolkning av ett förhållande.

En lag eller en författning skall ju tolkas ordagrant, medan däremot en anvisning är en anvisning. Jag skall ge ett exempel på den teknik som används när det gäller en anvisning och tar då läroplanens skrivning om den gemensamma samlingen. »För att ge tillfälle för skolans ledning att lämna meddelanden angående skolarbetet och för att

eljest uppmärksamma händelser och traditioner av gemensamt intresse för skolan ordnas för samtliga elever eller — där lokalutrymmena inte medger detta — för större grupper av elever gemensamma samlingar.» Det är alltså ett åliggande för skolan att ordna gemensamma samlingar, men eftersom var och en vet att verkligheten i skolans värld skiftar, har författaren — och självfallet den som är ansvarig för läroplanen — fortsatt på följande sätt: »Sådana samlingar bör förekomma vid 1—2 tillfällen per vecka.» Därefter följer det stycke som jag tidigare läst upp.

Skolstadgan, som skrevs sedan anvisningarna utkommit, omfattar en helt annan problematik — och det är det som jag inte tror att herr Nordstrandh har riktigt klart för sig — nämligen att de gemensamma samlingarna var en mycket betydelsefull sak, en stor nyhet som infördes. Det var fråga om en gemensam samling som skulle ligga utanför den ordinarie arbetsdagen.

Sedan man i stolstadgan har fixerat lärotiderna skriver man där desutom in — för att det inte skall uppstå något enda missförstånd: »Utöver föreskrivet antal lektioner få anordnas gemensamma samlingar . . . »

Som ofta är fallet i diskussioner mellan herr Nordstrandh och mig här i kammaren, går våra uppfattningar helt isär. Jag menar att formuleringen i stadgan verkligen är ett påpekande att gemensamma samlingar skall anordnas.

Herr **NORDSTRANDH** (h):

Herr talman! Statsrådets uppfattning, att skolstadgan innebär ett åliggande att anordna gemensamma samlingar, noterar jag med tacksamhet och jag hoppas, att den får bli kvar i protokollet. För min del kan jag inte tolka in något sådant i den formulering som stadgan har, men nu har vi fått denna tolkning, och nu skall den gälla.

Jag är litet förvånad över att herr statsrådet åberopar de uttalanden som

Svar på interpellation ang. gemensamma samlingar i gymnasium och fackskola

har gjorts senare — jag förmodar att statsrådet härmed också avser särskilda utskottets skrivning, som riksdagen godkände och som även jag fann tillfredsställande, där det heter: »I gymnasiet och fackskolan och så långt detta är möjligt och lämpligt även i yrkesskolan bör ... » I detta utskottsuttalande, antaget av riksdagen, gäller alltså inskränkningen bara yrkesskolan.

Vidare säger statsrådet, att man har upptäckt en hel del sedan detta beslut fattades och därför måst använda nuvarande formulering. Ja det är möjligt att man kan göra gällande att formuleringen är framtvingad, men jag undrar om sådana upptäckter får medföra att man ger en formulering åt stadgan som inte har täckning i förarbetena och i riksdagens beslut.

Nu behöver vi emellertid inte tala mer om detta, ty vi har gemensamt kommit fram till att stadgan innebär ett åliggande. Tack för det, herr statsråd.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet EDENMAN:

Herr talman! Herr Nordstrandhs sätt att diskutera denna fråga är fullständigt rosenrasande. Det är alldeles självklart att läroplanen vill se till att inte den enskilde läraren eller rektorn ständigt kommer i något bokstavsklammeri. Det vore fullkomligt orimligt att i en läroplan med anvisningar som skall gälla dagligen, i varje skola, i alla situationer, uttrycka sig kategoriskt, såsom man kan göra i ett uttalande eller i ett påstående. Det är ju skolans verklighet, herr Nordstrandh, som här skall tackas, och jag tycker inte att man kan komma riksdagsuttalandet närmare än formuleringen i läroplanen gör, nämligen att »gemensamma samlingar bör anordnas 1—2 gånger i veckan».

Sedan räknas dessutom upp de olika variationer som kan förekomma med hänsyn till lokala förhållanden i skolans värld.

Jag hoppas att herr Nordstrandh när han som pedagog läser skolförfattningar och anvisningar inte är en krubbitare av de pyramidala mått som han i dag visat sig vara.

Herr NORDSTRANDH (h):

Herr talman! Det där med pyramidal, herr statsråd, torde jag kunna returnera, skall vi säga, i kvadrat.

Jag upprepar än en gång, att det inte bara är fråga om vad som står i läroplanen för gymnasiet, vilken givetvis skrevs efter riksdagsbeslutet, utan även om vad särskilda utskottet uttalade i det utlåtande, varpå riksdagsbeslutet grundades. Jag vidhåller, att stadgan på denna punkt för att täcka riksdagsbeslutet borde i sak — juridiskt kan det naturligtvis formuleras bättre — ha lytit: »Utöver föreskrivet antal lektioner bör anordnas gemensamma samlingar för information. Tid för gemensam samling meddelas av rektor.»

Men en diskussion om denna sak har ju inte längre någon betydelse, eftersom vi — vilket jag fortfarande hoppas är fallet — är överens om att stadgans formulering innebär ett åliggande.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 3

Föredrogs var efter annan och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts å bordet vilande propositioner: nr 142, angående godkännande av avtal mellan Sverige och Filippinerna för undvikande av dubbelbeskattning och förhindrande av skatteflykt beträffande skatter på inkomst och förmögenhet, samt

nr 143, angående höjning av vissa postavgifter.

§ 4

Föredrogs, men bordlades åter statsutskottets utlåtande nr 130, första lagut-

Interpellation ang. tillsättandet av överläkarterjänster vid centrallasarett

skottets utlåtanden nr 35—37, tredje lagutskottets utlåtanden nr 53 och 54 samt allmänna beredningsutskottets utlåtanden nr 50—52.

§ 5

Interpellation ang. tillsättandet av överläkarterjänster vid centrallasarett

Ordet lämnades på begäran till

Herr LUNDBERG (s), som yttrade:

Herr talman! Enligt tidningspressen har nuvarande och förutvarande professorerna i kirurgi, professor Lars Thoren och professor emeritus Olle Hultén vid Akademiska sjukhuset i Uppsala, hos regeringen anhållit om entledigande från sitt ledamotskap i medicinalstyrelsens vetenskapliga råd.

Motiveringen för detta ställningstagande är, att de inte kan biträda socialdepartementets uppfattning att antalet tjänsteår i första hand skall fälla utslaget vid tillsättande av överläkarterjänster vid centrallasarett.

Då de sakkunna professorerna äger stor praktisk och teoretisk kunnskap, har lång erfarenhet och intar en central, erkänd och högt uppskattad ställning inom kirurgien och utfört för sjukvården betydelsefullt arbete, har socialdepartementets principiella ställningstagande och dess praktiska följder väckt förvåning.

Då denna fråga både principiellt och praktiskt har grundläggande betydelse för hälso- och sjukvård, utbildning av läkare samt sjukvårdens huvudmän, måste socialdepartementets inställning väcka starka betänkligheter. Detta kan inte betraktas som en isolerad fråga som gäller endast den stora gruppen inom kirurgien, utan den gäller framför allt sjukvården och utbildningen över huvud taget på centrallasarett.

Specialavdelningar måste av sjukvårds-, undervisnings-, personella- och ekonomiska skäl centraliseras till stora enheter. För en överläkarterjänst på

ett centrallasarett krävs stor skicklighet, specialiserad utbildning, ådagalagd vetenskaplig och praktisk kunnskap och god undervisningsförmåga. Men en överläkarterjänst på ett centrallasarett är även en chefspost som medför ett betydelsefullt ansvar för stora ekonomiska värden, bl. a. dyrbar byggnad och utrustning. Överläkaren skall också ha ansvar för stora personalgrupper och kunna samarbeta och organisera ett gott lagarbete, han skall känna sjukvårdsenheten men jämväl regionala problem och ha god kontakt med huvudmannen. Det är en mångfald problem och arbetsuppgifter en överläkare ställs inför, och det tar lång tid innan han behärskar dem och kan få sjukhusenheten att i god laganda fungera friktionsfritt och med god effekt.

Ur huvudmannens såväl som sjukvårdens och undervisningens synpunkt kan det därför aldrig vara försvarbart att tjänstgöringsårens antal anses vara en merit till en överläkarterjänst på ett centrallasarett. Om man accepterar en sådan meritordning skulle det kunna ske en ständig växling av överläkare, som skulle erhålla en tjänst av åldersskäl och av samma skäl icke har möjlighet att lära känna och få sjukvårdsarbetet att fungera före sin avgång med pension.

Ett sådant förhållande är orimligt, och man måste väl tvärtemot socialdepartementets meritbedömning anse, att om en läkare vid hög ålder söker en överläkarterjänst, så måste just den höga åldern räknas som en belastning.

Man kan även ifrågasätta lämpligheten av att socialdepartementet skall syssla med meritbedömning och vara klagoinstans. Det förefaller vara bättre och riktigare att lämplighet och kompetens för en överläkarterjänst på centrallasarett och liknande kunde prövas av mera sakkunnig instans, varvid hänsyn endast bör tas till praktisk kunnskap, dokumenterad vetenskaplig skicklighet och undervisningsförmåga.

Interpellation ang. beaktande av naturvårdsintresset vid avvägningar rörande den framtida energiförsörjningen

Att uppsätta på förslag till sådan tjänst någon som uppnått en ålder som måste vara ett hinder för den sökande att bli funktionsduglig på den nya posten före inträdd pensionsålder bör vara uteslutet. Med utgångspunkt från en sådan bedömning borde medicinalstyrelsen och dess vetenskapliga råd placera tre å fyra kompetenta läkare på förslag varefter direktioner, styrelser och huvudmän inom denna ram borde utse den mest lämpliga.

Ett sådant förfarande skulle stimulera yngre läkare, speciellt kanske kirurger, att redan i början av sin utbildning bestämma sig för vilket framtida arbetsfält de ämnar ägna sig åt och rätta utbildningen därefter. De skulle på så sätt tidigt kunna välja den högt specialiserade och lämpliga utbildningen för exempelvis överläkartjänster vid centrallasarett och liknande. Åldersfaktorn får då icke vara ett hinder och en hämsko för en sådan utveckling. Inom sjukvården måste det vara angeläget att få till stånd en utbildning som är målriktad, och detta förutsätter att även meritbedömning och befordran anpassas därtill.

Med hänvisning till det anförda hemställer jag om andra kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet få framställa följande frågor:

1. Är statsrådet villig att lämna en redogörelse för de principer och den bedömning som motiverar socialdepartementets inställning till att åldersmeritering och antalet tjänsteår i första hand skall fälla utslaget vid tillsättande av överläkartjänster vid centrallasarett och liknande sjukvårdsenheter?

2. Överväger departementet att eventuellt frånga sin meritvärdering i fråga om de för aktiv sjukvård, utbildning, rekrytering och huvudmän olyckliga hänsyn som tas till antal tjänsteår etc. vid meritvärdering?

3. Kan man förvänta att prövningen

av sökande till överläkartjänst och uppgiften att upprätta förslag till tjänsten kommer att överlätas på medicinalstyrelsen och dess experter, samt att det sedan överlåtes på direktioner, styrelser och sjukvårdens huvudmän att inom ramen för det av sakkunskapen upprättade kompetensförslaget utse den för uppgiften mest lämpliga till överläkartjänsten?

Denna anhållan bordlades.

§ 6

Interpellation ang. beaktande av naturvårdsintresset vid avvägningar rörande den framtida energiförsörjningen

Ordet lämnades på begäran till

Herr TOBÉ (fp), som yttrade:

Herr talman! I fråga om vårt lands energiförsörjning befinner vi oss nu i en brytningstid. De lättast utbyggbara vattendragen är redan ianspråktagna. Oljepriserna har gått ned och kärnkraften kan göras kommersiellt användbar.

Allt fler fjärrvärmeanläggningar uppföres i våra storstäder och de anpassas efter hand till att bli kraftvärmeverk.

Den utveckling som här pågår visar en tydlig tendens så till vida att vattenkraftens tidigare dominerande roll snart nog kommer att upphöra. Det är då ytterst betydelsefullt att det i detta läge göres en avvägning mellan de tre komponenterna i vår energiförsörjning: vattenkraft, värmekraft och kärnkraft.

Handelsministern tillsatte år 1964 en utredning, som berör dessa frågor — *energikommittén*. I direktiven talas om den pågående utvecklingen, och kommittén får till uppgift att komma med förslag angående landets framtida energiförsörjning. I fråga om fördelningen mellan de olika energislagen anges att utvecklingen självfallet i hög grad blir

Interpellation ang. det statliga lokaliseringsstödet till turistnäringen

beroende av priset på olja, kol, gas, vattenkraft, atomkraft, etc. Kommitténs överväganden skall innefatta förslag om de åtgärder från statmakternas sida som erfordras för en sådan utbyggnad och avvägning mellan olika energikällor, som kan anses samhällsekonomiskt optimal med hänsyn till behov, ekonomi o. s. v.

I handelsministerns direktiv står däremot ingenting om hänsynen till naturvårdsintresset. Det är förklarligt med hänsyn till den även i detta fall strikta uppdelningen på olika departement av frågor som berör varandra och med hänsyn till bristen på lämpliga arbetsformer för en samordnad syn på sådana problem.

Men även om det är förklarligt att direktiven är ensidigt utformade och kommittén följdriktigt också ensidigt sammansatt, så är det lika fullt beklagligt. Samtidigt som energikommittén tillsattes och började sitt arbete behandlade riksdagen den proposition som resulterade i naturvårdslagen, vilken sedan trädde i kraft den 1 januari 1965. I lagens 1 § konstateras att »naturen utgör en nationell tillgång som skall skyddas och vårdas».

Vare sig energiförsörjningen sker genom vattenkraft, värmekraft eller kärnkraft, kan den inte med nutida stordrift utbyggas utan starka ingrepp i miljön, det må vara ren natur eller tätortsområden. Det är därför ytterst viktigt att en avvägning mellan de olika energislagen görs inte bara enligt energikommitténs direktiv med utgångspunkt från i huvudsak ekonomiska grunder. Även naturvårdsintresset måste få inverka på slutsatserna.

Energikommittén har enligt årets riksdagsberättelse ställt i utsikt att utredningsarbetet skulle kunna avslutas under innevarande år. Under nästa år kan det alltså väntas att här berörda avvägningsfrågor kommer att kunna öppet diskuteras mot bakgrunden av vad som ur enbart ekonomisk synpunkt kan

vara riktigt. Det är då viktigt att jordbruksministern inom regeringen är beredd att som högsta naturvårdsmyndighet argumentera i avvägningsfrågan.

I föreliggande situation, då vi endast har ett fåtal utbyggbara vattendrag kvar, är det bekymmersamt att vattenfallsutbyggnader fortgående projekteras och prövas innan vi har fått någon bakgrund för att bedöma avvägningen mellan de olika huvudgrupperna av energikällor och utan att ha en aktuell bedömning av de naturvärden som spolie-ras genom fortsatt vattenkraftsutbyggnad.

Med stöd av det anförda får jag anhålla om kammarens medgivande att till statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet få framställa följande frågor:

1. Har herr statsrådet för avsikt att med naturvårdsintresset som blickpunkt i god tid komplettera den bild av vår framtida energiförsörjning som kan framkomma genom energikommitténs utredning?

2. Finner herr statsrådet det vidare möjligt att verka för att vattenkraftsutbyggnaden i statens regi i möjligaste mån nedtonas i avvaktan på att slutgiltig ställning tagits till avvägningen mellan vattenkraft, värmekraft och kärnkraft?

Denna anhållan bordlades.

§ 7

Interpellation ang. det statliga lokaliseringsstödet till turistnäringen

Ordet lämnades på begäran till

Herr NILSSON i Östersund (s), som yttrade:

Herr talman! Enligt gällande bestämmelser kan lokaliseringsstöd utgå även till turistanläggningar, under förutsättning att de planerade investeringarna ger en god sysselsättningseffekt och att stödet i huvudsak kommer därför lämpliga glesbygdssområden till godo.

Interpellation ang. det statliga lokaliseringsstödet till turistnäringen

Ett betydande antal ansökningar om statligt stöd till planerade turistanläggningar föreligger också från olika håll inom stödområdet. I många fall gäller det större sysselsättningskapande investeringar, som skulle få gynnsamma verkningar för orter som vanligtvis inte i framtiden kan räkna med någon industriell utveckling av större mått men för vilka turistnäringen kan bli en betydande inkomstkälla.

Eftersom det råder en viss oklarhet om hur stödbestämmelserna närmare skall tolkas har, enligt uppgift, ett betydande antal ansökningar bordlagts tills vidare. Främst gäller det frågan huruvida stödet skall lämnas efter samma principer som till industrisidan, med både lån och bidrag, eller om man beträffande turistanläggningar skall begränsa sig till att enbart lämna lån.

Det torde vidare vara nödvändigt med en översiktlig planering inom länen för att klargöra var stödet skall sättas in, om det skall koncentreras till vissa områden, eller om det skall ges en större spridning samt vilka typer av turistanläggningar som man i första hand bör satsa på.

Med hänvisning till vad som ovan anförts hemställer jag om kammarens tillstånd att få rikta följande fråga till statsrådet och chefen för inrikesdepartementet:

Är statsrådet i tillfälle att lämna kammaren en närmare redogörelse för de principer som bör vara vägledande vid behandlingen av ansökningar om statligt lokaliseringsstöd till turistnäringen?

Denna anhållan bordlades.

§ 8

Tillkännagavs, att följande Kungl. Maj:ts propositioner överlämnats till kammaren:

nr 140, angående godkännande av tilläggsavtal till avtalet mellan Sverige och

Spanien för undvikande av dubbelbeskattning och fastställande av bestämmelser angående ömsesidig handräckning beträffande skatter på inkomst och förmögenhet, samt

nr 144, med förslag till affärstidslag.

Dessa propositioner bordlades.

§ 9

Anmälde en till herr andre vice talmannen under sammanträdet avlämnad motion, nr 937, av fru *Gärde Widemar*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 135, angående domartjänster vid vissa underrätter.

Denna motion bordlades.

§ 10

Upplästes följande till kammaren inkomna ansökan:

Till Riksdagens andra kammare

Härmed får jag anhålla om ledighet från riksdagsarbetet från och med onsdagen den 9 november 1966 för att i tjänsten besöka Förenta Nationernas pågående generalförsamling.

Torsten Nilsson

Minister för Utrikes Ärendena

Kammaren biföll denna ansökan.

§ 11

Meddelande om enkel fråga

Meddelades, att herr talmannen tillställts en enkel fråga av herr *Björk* i Göteborg till herr statsrådet och chefen för civildepartementet angående visst av facklig intresseorganisation uppställt behörighetsvillkor.

§ 12

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 16.27.

In fidem

Sune K. Johansson

Onsdagen den 9 november

Kl. 14.00

§ 1

Justerades protokollen för den 2 innevarande november.

§ 2

Meddelande ang. arbetsplenum

Herr TALMANNEN yttrade:

Kammarens arbetsplenum onsdagen den 16 november, som i den preliminära planen utsatts till kl. 10.00 eller 14.00, kommer att börja kl. 10.00.

§ 3

Föredrogs var för sig följande Kungl. Maj:ts å bordet vilande propositioner; och hänvisades därvid

till bevillningsutskottet propositionen nr 140, angående godkännande av tilläggsavtal till avtalet mellan Sverige och Spanien för undvikande av dubbelbeskattning och fastställande av bestämmelser angående ömsesidig handräkning beträffande skatter på inkomst och förmögenhet; samt

till lagutskott propositionen nr 144, med förslag till affärstidslag.

§ 4

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet den å bordet vilande motionen nr 937.

§ 5

Föredrogs var för sig följande, vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda men då bordlagda interpellationsframställningar, nämligen av:

herr *Lundberg*, till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet angående tillsättandet av överläkartjänster vid centrallasarett,

herr *Tobé*, till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet angående beaktande av naturvårdsintresset vid avvägningar rörande den framtida energiförsörjningen, och

herr *Nilsson* i Östersund, till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet angående det statliga lokaliseringsstödet till turistnäringen.

Kammaren biföll dessa framställningar.

§ 6

Föredrogs vart för sig

konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 39, i anledning av motion om ändrad ordning för remissdebatten,

nr 40, i anledning av motioner angående statsrådets rätt att erhålla ordet vid kamrarnas överläggningar, och

nr 41, i anledning av motion angående riksdagens högtidliga öppnande; statsutskottets utlåtanden:

nr 126, i anledning av väckta motioner om ökade resurser för försvarets personalvård,

nr 127, i anledning av väckta motioner om ändrad lönegradsplacering för viss personal vid flygvapnet,

nr 128, i anledning av väckt motion om uppsägningstiden för svensk militär FN-personal, och

nr 129, i anledning av väckt motion angående körkortsutbildningen; samt

bevillningsutskottets betänkande nr 49, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av protokoll rörande ändring i avtalet den 28 juli 1960 mellan Sverige samt Storbritannien och Nordirland för undvikande av dubbelbeskattning och förhindrande

Fördelningen mellan kommuner av skolkostnader i vissa fall

av skatteflykt beträffande inkomstskatter.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda utlåtanden och betänkande hemställt.

§ 7

Fördelningen mellan kommuner av skolkostnader i vissa fall

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 51, i anledning av väckta motioner om fördelningen mellan kommuner av skolkostnader i vissa fall.

Andra lagutskottet hade till behandling förehåft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr I: 324 av herr *Erik Olsson m. fl.* samt nr II: 394 av herr *Trana m. fl.*

I motionerna, vilka var likalydande, hade hemställts, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhåller om lagförslag som i huvudsaklig överensstämmelse med vad i motionen förordats ger värdkommun rätt till ersättning från hemkommun för skolkostnader för skolpliktiga barn som omhändertagits och utplacerats i enskilda fosterhem».

Utskottet hemställde, att förevarande motioner, I: 324 och II: 394, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Eric Carlsson* och *Johansson* i Skärstad, vilka ansett, att utskottet bort hemställa,

1) att riksdagen i anledning av förevarande motioner, I: 324 och II: 394, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag i syfte att ge vistelsekommun rätt till ersättning från hemkommun för skolkostnader för skolpliktiga barn som omhändertagits och utplacerats i enskilda fosterhem; samt

2) att motionerna, i den mån de inte kunde anses besvarade genom vad reservanterna under 1) hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottets hemställda föredrogs; och anförde därvid:

Herr **JOHANSSON** i Skärstad (cp):

Herr talman! Motivet för den reservation, som jag ber att få yrka bifall till, är det krav som framförts i motionerna I:324 och II:394, i vilka har hemställts att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhåller om lagförslag, som ger värdkommun rätt till ersättning från hemkommun för skolkostnader för skolpliktiga barn, som omhändertagits och utplacerats i enskilda fosterhem. Genom att tillmötesgå detta krav skulle man undanröja den irritation som finns i kommunerna, speciellt då i gleskommunerna.

När man stadgat interkommunal ersättningsskyldighet, bör detta gälla över hela fältet för att vara rättvist. En liten kommun som saknar högstadium åtar sig vårdnaden av fosterbarn, som utplacerats från en större grannkommun med eget högstadium. Men elevkostnaderna, cirka 1 000 kronor samt kostnaderna för eventuella skolskjutsar och andra kostnader får vistelsekommunen, den lilla kommunen, svara för.

Svårigheterna när det gäller att placera ut fosterbarn är stora. Vi anser att det skulle underlätta utplaceringen, om de krav som framställts i motionerna och reservationen beaktades. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr **TRANA** (s):

Herr talman! Eftersom jag är huvudmotionär i denna fråga må det förlåtas mig om jag tar till orda för att framföra några synpunkter.

Jag vill gärna medge att de förhållanden, som påtalats i motionerna I:324 och II:394 vid årets riksdag, genom vissa av riksdagen de senaste åren beslutade åtgärder i viss mån kan ha medfört att de ekonomiska aspekterna har minskat i aktualitet. Jag syftar därvid på dels det nu tillgängliga skatteutjämn-

Fördelningen mellan kommuner av skolkostnader i vissa fall

ningsbidraget, dels de pågående kommunsammanläggningarna. Jag anser emellertid att både de remissinstanser som avstyrkt motionerna och utskottet starkt har överbetonat de positiva följderna av nämnda lagåtgärder.

Skatteutjämningsbidraget innebär nämligen ingalunda att de kommuner, som på grund av sina ekonomiska svårigheter är berättigade till sådant i och med att de erhåller detta, kommer upp i ett skatteunderlagsläge som motsvarar riksmedeltalet. Även sedan det erhållna skatteutjämningsbidraget tillförts de därtill berättigade kommunerna torde varenda en av dessa tvingas till en kommunal utdebitering som i inte ringa utsträckning överstiger riksmedeltalet. De avstyrkande remissinstanserna och utskottet har blundat för detta faktum.

De nya kommunblocken kommer naturligtvis också — särskilt då de fullbordas genom sammanläggningar till nya kommuner — att få en viss utjämnande betydelse mellan de i de nya kommunerna ingående gamla kommunerna. Därutöver torde åtgärden inte få någon större räckvidd.

Faktum kvarstår alltså. Vi har i dag, trots skatteutjämningsbidrag och kommunsammanläggningar, en situation där skattesvaga kommuner med hårt ansträngda resurser, på grund av bristfälliga lagbestämmelser, kan tvingas till ekonomiska åtaganden för barn i skolåldern från andra kommuner utan laglig möjlighet att återsöka beloppen av barnens hemkommuner. Det är bl. a. detta förhållande, som de socialdemokratiska motionärerna har velat påtala och få ändrat. Vi har ur rent principiella synpunkter ansett det vara en fråga om vanlig anständighet och solidaritet kommuner emellan, att den ena kommunen inte skall ekonomiskt utnyttja den andra. Jag beklagar att utskottet inte synes dela denna vår uppfattning.

Utskottet motiverar sitt negativa ställningstagande med följande uttalande: »Utskottet anser sig också kunna utgå

ifrån att barnvårdsnämnderna vid placeringen av fosterbarn, som omhändertagits för samhällsvård, tar hänsyn till problem som sammanhänger med fosterbarnens skolgång.» Denna uppfattning torde sakna underlag såväl i verkligheten som i gällande bestämmelser.

Den utackorderande barnvårdsnämnden undersöker i första hand fosterhemmets miljölämplighet för barnet. Något annat behöver man inte bry sig om, eftersom alla följdverkningar enligt nu gällande regler automatiskt övervältras på värdkommunen.

Svenska kommunförbundet har i år i princip tillstyrkt motionsyrkandet.

Skolöverstyrelsen och Svenska stadsförbundet avstyrker detsamma, men ingendera parten förnekar realiteten av de problem som belysts i motionsparet. Skolöverstyrelsen uttalar bl. a. följande:

»Överstyrelsen kan emellertid tänka sig fall där samlad utplacering av barn i en värdkommun kan medföra påtagliga merkostnader för skolanordningarna inom denna kommun. I sådana fall bör dock uppgörelse kunna träffas mellan berörda kommuner om ersättning för merkostnader för skolans anordnande för dessa barn.»

Just det! Men om man har denna uppfattning — och man samtidigt borde erfarenhetsmässigt veta att det i praktiken inte alls är så lätt att komma fram till uppgörelser i dylika fall — varför tillstyrker man då inte lagligt förankrade bestämmelser om kostnadernas fördelning mellan kommunerna? De administrativa svårigheter som staplas upp som motargument borde icke få tillmätas sådan tyngd, att skapandet av rättvisa mellan kommunerna i här avsedda fall förhindras.

Det torde för övrigt vara en felbedömning om man tror, att värdkommunerna för de i samhällsvård placerade skolbarnen på grund av administrativ lättja skulle önska avstå från att tillvarata sina berättigade ekonomiska

Fördelningen mellan kommuner av skolkostnader i vissa fall

intressen. Det brukar inte vara vanligt i kommunala sammanhang.

T. o. m. Svenska stadsförbundet medger i sitt remissyttrande, att man — liksom motionärerna gör — kan ifrågasätta det rimliga i att värdkommunerna skall svara för kostnaderna i de aktuella fallen.

Svenska kommunförbundet anför bl. a., att då frågan om interkommunal ersättningsskyldighet inom skolväsendet i övrigt är reglerad i skollagen förhåller det sig tveklöst så, att frånvaron av laglig föreskrift om ersättning till vistelsekommunen för skolkostnader avseende fosterbarn eller barn intagna på barnhem eller anstalt, gör det praktiskt omöjligt för kommunen att utfå ersättning.

Man anför vidare:

»Styrelsen delar den här tidigare refererade uppfattningen att den aktuella ersättningsfrågan är av ringa kommunalekonomisk betydelse. Samma kan emellertid vid en individuell bedömning sägas om andra fall av interkommunal ersättningsskyldighet inom skolväsendet. Styrelsen hyser därför förståelse för den i motionen och av många kommuner hävdade uppfattningen, att man starkt kan ifrågasätta rimligheten i att hela kostnaden för skolgången överlastas på vistelsekommunen.

Vad som enligt styrelsens mening kan tala emot motionärernas förslag är de praktiska svårigheterna att få ett ersättningssystem att fungera på ett smidigt sätt. De administrativa svårigheterna har emellertid ej tillåtits verka hindrande för reglering i övrigt av interkommunal ersättningsskyldighet inom skolväsendet. Styrelsen finner därför ej heller dessa skäl med avgörande tyngd tala emot bifall till motionen, varför styrelsen tillstyrker att frågan om interkommunal ersättning för skolkostnader avseende av barnavårdsnämnd omhändertagna och till fosterhem, barnhem eller anstalt överförda

barn löses i huvudsaklig överensstämmelse med vad som i motionen föreslagits.»

Herr talman! Denna fråga är inte av partiskiljande karaktär. Ett bifall till motionen skulle inte heller komma att medföra några konsekvenser för statskassan. Det gäller helt enkelt att se till att inte vissa kommuner tillåts att ekonomiskt utnyttja andra kommuner — kort sagt att fullfölja den princip som på det kommunala området i övrigt är allmänt vedertagen. Jag beklagar att andra lagutskottet inte vill medverka till detta.

Till utskottsutlåtandet är, såsom tidigare nämnts, fogad en reservation av herrar Eric Carlsson och Johansson i Skärstad. I motionsyrkandet har hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anholder om lagförslag i huvudsaklig överensstämmelse med vad motionärerna förordat. Reservanterna har inte velat gå så långt som motionärerna utan stannat vid att föreslå att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte an hålla om utredning och förslag i motionens syfte.

Med hänsyn till de negativa synpunkter, som framkommit under remissbehandlingen och vilkas hållbarhet behöver närmare prövas och klarläggas, yrkar jag bifall till reservationen.

Herr JOHANSSON i Södertälje (s):

Herr talman! I de motioner, som behandlas i föreliggande utlåtande av andra lagutskottet, yrkas att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte an hålla om sådant förslag till lagändring som erfordras för att ge värdkommunen rätt att av hemkommunen erhålla ersättning för skolpliktiga barn som omhändertagits och utplacerats i enskilda fosterhem.

Motiven för motionärernas yrkande framgår av vad som här redan har sagts, dels av reservanten i utskottet, herr Johansson i Skärstad, dels av en av motionärerna, herr Trana. Jag kan allt-

Fördelningen mellan kommuner av skolkostnader i vissa fall

så hänvisa till vad som har anförts av dem.

Det har också framgått av vad de föregående talarna sagt att utskottet icke velat tillstyrka bifall till motionsyrkandet. Utskottet har, då det tagit ställning i frågan, stött sig på skollagens bestämmelser om att barnet är skolpliktigt i den kommun där det vistas, av vilket ju också följer, att det är vistelsekommunen och ej den kommun där barnet är kyrkoskrivet som skall stå för kostnaderna. Om man skulle bifalla motionärernas yrkande, skulle hemkommunen bestrida kostnaderna för de barn som utplacerats av barnavårdsnämnden. Däremot skulle det inte finnas möjlighet att ta ut kostnader för andra barn som utan att vara utplacerade av barnavårdsnämnderna vistas i annan kommun. Det är ju en inkonsekvens som det inte finns anledning att acceptera.

De som har yttrat sig över motionen, nämligen socialstyrelsen, skolöverstyrelsen, Svenska stadsförbundet och Svenska kommunförbundet, har samtliga med undantag av Svenska kommunförbundet avstyrkt motionerna. Utskottet har alltså varit i gott sällskap då utskottet avstyrkt dem.

Därutöver kan framhållas, vilket för övrigt gjordes då reglerna för den interkommunala skolersättningen tillkom 1958, att de kostnader det här kunde bli fråga om ofta är av ringa storlek och saknar betydelse för kommunernas ekonomi. Den saken torde väl vara ganska klar. Erfarenheten har väl också visat att detta är fallet. Det skulle, såsom utskottet säger, vara omotiverat att mot bakgrunden införa en specialreglering, som väl bara skulle medföra administrativa besvärligheter ute i kommunerna. Därtill kommer att den nu pågående sammanläggningen av kommuner för att skapa ekonomiskt mera bärkraftiga enheter i vissa fall kommer att undanröja ifrågakvarande problem. Det har också både reservan-

ten och motionärerna framhållit, även om de inte har tillmätt det samma betydelse som utskottet. Såväl på grund härav som av andra skäl måste man anse att utskottet har intagit en riktig ståndpunkt.

Herr talman! Jag ber att med hänvisning till vad utskottet i övrigt har anfört få yrka bifall till dess hemställan.

Herr TRANA (s):

Herr talman! Får jag bara säga några ord.

Av utskottets talesmans anförande framgår att man över huvud taget inte tagit principiell ställning till de frågor som vi motionärer fäster så stort avseende vid. Det bara konstateras att barnen är skolpliktiga i den kommun där de vistas och att det är denna kommun som enligt gällande bestämmelser är skyldig att svara för dessa saker.

Vidare säger herr Johansson i Södertälje, liksom också remisintanserna, att kostnaderna är ringa. Det är klart att detta inte är något överväldigande problem, men det kan bli ganska kostsamt för de enskilda kommunerna. Denna fråga debatterades ju också i fjol, och jag kunde då påvisa att när det gäller den kommun som jag själv företräder kan endast ett par barn kosta många tusen kronor om året. Man kan ifrågasätta om detta är rimligt.

Innan andra kammarens plenum började i dag läste jag i första kammarens protokoll vad som där yttrats i frågan. Första kammaren fattade ju beslut redan onsdagen den 2 november. Jag citerar vad Erik Olsson sade i anförande nr 29:

»I en av kommunerna i länet där hemma fanns föregående år åtta inackorderade fosterbarn, av vilka sex från Stockholm och två från Uppsala. Det var kommunen som fick stå för skolkostnaderna för dessa barn.»

Jag vet inte hur mycket det kostade. Föranledde det inga särskilda skolskjutsar blev väl kostnaden överkom-

Rapporteringskyldighet till hemkommun beträffande vissa elever

lig, men kostnaden kunde ha uppgått till väsentliga belopp. Vad vi motionärer vänder oss emot är väl mera den principiella sidan. Skall man egentligen ha det på detta sätt, och kan man stiga upp i denna talarstol och försvara ett sådant förhållande? Vill herr Johansson i Södertälje stiga upp här och säga att detta är ett rättvist system? Jag betvivlar det och tror inte, som jag tidigare sade, att man skall stapla upp svårigheter. Svårigheter finns på alla möjliga områden, men vi brukar kunna övervinna dem med litet god vilja. Här är det fråga om en skönhetsfläck som bör tas bort.

Herr JOHANSSON i Södertälje (s):

Herr talman! Herr Trana gör gällande att detta i första hand är en principiell fråga, och det må vara sant. Han undrar om jag vågar stiga upp i talarstolen och försvara den orättvisa som är förknippad med det här systemet.

Jag kan svara att man genom att praktiskt lösa en fråga från principiella utgångspunkter kan förorsaka betydande svårigheter, och utskottsmajoriteten har ansett att sådana svårigheter skulle åstadkommas i detta fall om man följer den princip som motionärerna talar för.

Jag tror att umgänget mellan kommunerna numera är sådant, att om det i någon större utsträckning skulle förhålla sig som herr Trans referat från första kammaren ger vid handen saken skulle kunna klaras upp genom förhandlingar mellan kommunerna. Den erfarenheten har jag, från de områden som jag i detta sammanhang representerar, och det är den jag bygger min uppfattning på.

Herr Trans inlägg har inte fått mig att ändra ståndpunkt.

Herr TRANA (s):

Herr talman! Då har herr Johansson i Södertälje och jag olika erfarenheter. I de fall som jag personligen känner

till har det inte varit möjligt att träffa överenskommelser.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Trana begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 51, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av herrar Eric Carlsson och Johansson i Skärstad.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Trana begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 159 ja och 47 nej, varjämte 5 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 8

Rapporteringskyldighet till hemkommun beträffande vissa elever

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 52, i anledning av väckt motion om rapporteringskyldighet till hemkommun beträffande vissa elever.

Sedan utskottets hemställan föredragits anförde

Herr LOTHIGIUS (h):

Herr talman! Detta är ju en liten fråga, men det är ett praktiskt problem för de små kommunerna, där många ungdomar är tvungna att gå i fackskolor och andra skolor utanför den egna skolkommunen, eftersom kommunen inte har de skolformer som erfordras för att tillfredsställa alla ungdomars utbildningskrav. Det utgör ofta en ganska stor skolekonomisk belastning för hemkommunen att ha dessa ungdomar ute på andra orter. Kostnaderna skall betalas, och de går in i den allmänna skolbudgeten för kommunen. Det är därför en praktisk servicefråga att den skola där dessa ungdomar går omedelbart anmäler till hemkommunen att ungdomarna går i skolan, så att man i budgetarbetet i hemkommunen kan ta upp de avgifter som så småningom skall erläggas.

Nu har det sagts att detta ordnas efter hand genom att kommunerna samarbetar skolmässigt, och det är naturligtvis riktigt. Men det räcker inte. För lång tid framåt — jag tror för alltid — kommer dessa förhållanden att medföra visst besvär.

Dessutom sägs det att beskedet från skolorna där dessa ungdomar går ofta måste lämnas så sent till hemkommunen, att kostnaderna inte kan tas med i budgetarbetet. Detta är i allmänhet enligt mitt förmenande ett misstag, eftersom skolarbetet ofta inleds på hösten. Gör man denna anmälan omedelbart när skolan börjar, finns det också möjligheter för kommunerna att ta upp utgifterna i budgetarbetet och alltså vara förberedda på de kostnader som kommer under året.

Därför tycker jag det är litet underligt att utskottet inte har medverkat till denna enkla service. Men eftersom jag står ensam i denna fråga — och det är väl svårt att övertyga kammaren — har jag intet yrkande.

Vidare yttrades ej.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 9

Allmän egenpension

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 53, i anledning av väckta motioner om allmän egenpension.

Sedan utskottets hemställan föredragits yttrade:

Fru NETTELBRANDT (fp):

Herr talman! Jag har begärt ordet i denna fråga närmast för att uttrycka motionärernas glädje över att andra lagutskottet har behandlat frågan på detta sätt och vill sända över motionen till den sittande pensionsförsäkringskommittén.

Vi hade i motionen begärt en utredning av den problematik som närmare är skisserad i motionen. Det kan måhända vara egalt, om det tillsätts en ny utredning för denna speciella fråga eller om det blir den redan tillsatta pensionsförsäkringskommittén som kommer att ta hand om frågan. Mycket talar för att det finns möjligheter att skyndsammare beakta de i motionen skisserade problemen om det blir den sittande kommittén, och därför finns det nog ingen anledning att vara ledsen i detta sammanhang.

De frågor som här är upptagna rör ju dels formella och dels reella ting. Vi har velat peka på en rad inadvartenser i nuvarande lagstiftning — det är ett otal regler i de båda allmänna pensionsförsäkringssystemen som egentligen är oförenliga med varandra. Ett stort intresse föreligger emellertid för att söka eliminera den förvirring och den brist på överskådlighet som blir en följd härav.

Vi har också pekat på att pensionsfrågorna för en rad grupper av hemarbetande ingalunda är lösta — det gäller gifta och ogifta, det gäller de s. k. hemmadöttrarna och flera liknande grupper. Härvidlag föreligger ett stort intresse att få till stånd en lösning, men en sådan kan knappast nås enligt de riktlinjer som för närvarande finns uppdragna för änkepensionering.

Allmän egenpension

Det är nödvändigt att ta ett helt nytt grepp och fjärma sig från de principer på vilka den nuvarande familjepensioneringen bygger. En grupp, som ju definitivt inte kan komma in i det nuvarande pensionssystemet, är hemmadöttrarna, vilka har ett arbete som inte är knutet till något äktenskap.

En av de största felaktigheterna i det nuvarande systemet är vidare att det görs skillnad mellan man och kvinna. På detta område är männen verkligen diskriminerade. Enligt vår mening finns det — denna uppfattning har tidigare framförts — anledning hoppas att pensionsförsäkringskommittén verkligen skall lösa frågan. Ingen som helst motivering kan ju anföras för att en man, som blir lämnad ensam med sin familj, skall behöva leva under sämre förhållanden än en kvinna i motsvarande situation.

Jag anser det viktigt att säga ifrån att de frågor, som tagits upp i motionerna, ingalunda rör endast de hemarbetande. Jag tycker att utskottet vid genomgången av problematiken uppehållit sig mest vid denna kategori. Det är visserligen angeläget att frågorna för gruppen hemarbetande blir lösta, men man måste ta hänsyn till att också ett stort antal andra frågor kräver sin lösning.

I utskottets skrivning görs en hänvisning till direktiven för pensionsförsäkringskommittén. I dessa — både de ursprungliga och de tilläggsdirektiv som meddelats — finns det en hel del av låt mig säga kvardröjande traditionell belastning. Det talas exempelvis enbart om behovet att utreda frågan om de fränskilda kvinnornas pensionsrätt. Det är en mycket väsentlig fråga, och vi har även i motionen pekat på problemet att det inom gällande familjepensioneringssystem inte görs klart vad det egentligen är man vill ge pension för. Det framgår inte om det gäller det antal år under vilken en person levtt tillsammans med annan person, och inte hel-

ler framgår det om den person som avses är den som vederbörande råkar vara gift med just vid dödsfallet. Detta är en viktig fråga med hänsyn till att så stora skiljaktigheter föreligger.

I direktiven till pensionsförsäkringskommittén talas endast om fränskilda kvinnor och inte om fränskilda män. Detta visar att man i direktiven — som är skrivna 1964 — har låtit de gamla föreställningarna leva kvar i en tid när vi kommit bort från den fördomsfulla syn på vårdnadsfrågan som kan spåras i domstolarnas behandling av hithörande ärenden. Vårnaden ges nu lika väl åt den ena som åt den andra maken, och då har denna fråga lika stor betydelse för männen som för kvinnorna. Jag hoppas därför att kommittén inte går efter bokstaven vid behandlingen av denna fråga, utan ser på den med samma allvar vilka grupper det än gäller.

Jag har självfallet, herr talman, inte något yrkande. Men jag har velat peka på de problemställningar som jag hoppas snabbt kommer att lösas av pensionsförsäkringskommittén. Det är angeläget att en lösning nås inom en snar framtid, ty problemen är vittomfattande och det krävs mycket av övergångs- anordningar och en lång övergångstid. Skall vi över huvud taget få till stånd en lösning under detta århundrade, så måste ett nytt synsätt så snart som möjligt få prägla vår inställning till pensionsproblemet.

Fröken WETTERSTRÖM (h):

Herr talman! Jag finner det helt naturligt och riktigt att andra lagutskottet föreslår att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att de väckta motionerna överlämnas till pensionsförsäkringskommittén, som ju bl. a. har att utreda frågorna om änkepensioner till fränskilda och om änklingspensioner. Jag tror för min del att det är betydligt lyckligare att pensionsförsäkringskommittén kommer att få detta sig

Allmän egenpension

anförtrott än att en separat utredning skulle tillsättas vilket skulle kunna medföra ännu längre dröjsmål med en lösning av frågorna.

Jag lyssnade efter om fru Nettelbrandt skulle använda samma uttryck som förekom i en artikel av henne härnäst i DN, där fru Nettelbrandt betecknade det som något sällsynt att ett enigt utskott hade tillstyrkt förslaget om utredning. Fru Nettelbrandt sade inte detsamma här i kammaren, men jag vill ändå påpeka att det inte är något exceptionellt utan händer mycket ofta, att man överlämnar en motion till en arbetande utredning, och jag är glad över att man gjort så även i detta fall.

Det har under en följd av år gjorts otaliga framstötter här i riksdagen i de frågor som motionerna behandlar, inte minst från högerpartiets sida. För övrigt har, såvitt jag kan minnas, förslag kommit från alla de politiska partierna som syftat till en mera tidsenlig utformning av pensionssystemet, vilken skulle eliminera de påtagliga orättvisor som nu föreligger.

Jag vill dock inte på något sätt förringa värdet av de motioner som fru Nettelbrandt och en del av hennes partikamrater väckt. Tvärtom anser jag att motionerna har sin styrka i att de sammanför de olikartade problem som påkallar en lösning och också pekar på de bristande överensstämmelserna mellan familjepensioneringssystemen. Vi får hoppas att pensionsförsäkringskommittén — jag vågar utgå ifrån att denna skall få motionerna överlämnade till sig — kommer att ägna dessa frågor allvarligt övervägande och tillbörlig uppmärksamhet. Dessa frågor är ytterst komplicerade och jag hoppas att kommittén det oaktat så snart som möjligt skall finna lösningar, som innebär förbättringar och åstadkommer större rättvisa för den enskilda människan.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s):

Herr talman! När motioner skrivs

med ledning av direktiv som finns utfärdade för redan arbetande utredningar, blir det ju inga nyheter som presenteras. I detta fall gäller det de frånskjutna pension — en fråga som vi haft uppe till behandling tidigare och som pensionsförsäkringskommittén redan fått i uppdrag att utreda.

Även änklingspensionen har denna kommitté att klara av. Den fråga som nu är upptagen här — egenpensionen — är inte heller ny, men för första gången hänvisad till pensionsutredningen. Vi har förut i riksdagen haft förslag om ATP-poäng för en mamma eller eventuellt en pappa för vårdnaden av egna barn — det har från början gällt de gifta kvinnorna som skulle kunna få pensionspoäng, att läggas till poäng de senare intjänar genom förvärvsarbete — men detta har avslagits.

Det andra förslaget, om den *frivilliga* husmorspensionen, har också fällits av riksdagen. Det har, om jag inte missminner mig, inte heller hänvisats till den sittande kommittén.

Nu skulle det vara intressant att höra på vilken linje folkpartiet — och naturligtvis andra lagutskottet, som väl har fått någon uppfattning om vad som menas i motionen — egentligen vill gå. Vill man att den gifte mannen skall ha halv tjänstepension och hans hustru den andra hälften, eller vilken väg ämnar man följa? Det är en mycket intressant fråga när man nu tänker låta en kommitté, som redan är belastad med en hel del uppdrag, ta hand om detta problem. Någon vägledning borde den få.

Fru NETTELBRANDT (fp):

Herr talman! Fru Eriksson i Stockholm anser att man skriver en motion med ledning av de direktiv som är lämnade till en tidigare kommitté. Hon har nog inte studerat dessa direktiv och jämfört dem med motionen, om hon tar så enkelt på denna fråga.

Det finns ett synsätt som går som

Allmän egenpension

en röd tråd genom denna motion och som man inte kan spåra i de tidigare direktiven till den sittande kommittén. Jag ville i mitt föregående anförande med ett par exempel peka på just vad jag menar i det fallet. Dessutom har vi hela denna problematik med de olika inadvartenserna i lagstiftningen, som, såvitt jag minns, inte på något sätt tagits med i de lämnade direktiven.

Här finner vi en av de viktiga frågorna, som kan bli ett nyttillskott till underlaget för pensionsförsäkringskommitténs arbete — just att alla de gamla synsätt kan rensas bort som präglar vårt nuvarande system och som man också kan spåra i många skrivelser i direktiven, de må vara avsiktliga eller icke avsiktliga.

Det är alltså riktigt att det här talas om de frånskildas pension och att änklingspensionen nämns, men man kan mena litet olika ting med sådant. Det är detta jag vill göra gällande.

Fru Eriksson frågar efter konstruktionen av en allmän egenpension. Denna fråga har hon ställt i denna kammar tidigare, vill jag minnas. Jag tror att man får ha den respekten för denna svårarbetade materia att man inte skall räkna med att på en höft skissera något förslag till ett sådant pensionssystem. Vi har i motionen framlagt ett utkast som jag knappast ens vill ge namnet skiss, eftersom det bara pekar på tänkbara lösningar. Emellertid har vi också sagt ifrån att det är nödvändigt att en ordentlig utredning får tillfälle att penetrera saken. Om man har denna respekt för frågans komplicerade natur, är det inte möjligt att bara ge en anvisning om att den ena eller andra vägen är den bäst framkomliga.

Men vad som enligt motionärernas uppfattning varit helt klart — om jag förstått andra lagutskottet rätt har detta också varit utskottets tanke — är att man här har ett familjepensioneringssystem som inte är byggt på rationella principer och rationella överväganden

och som därför i många enskilda fall kan leda till konsekvenser som är ytterst ofördelaktiga för den enskilde. Det är detta som gör att man finner det nödvändigt att ta upp de här frågorna till behandling »från början» och därvid ta till utgångspunkt inte t. ex. äktenskapet i och för sig, oavsett sådana förhållanden som »vid vilket tillfälle» och »för hur lång tid», utan att man till varje enskild person knyter sin trygghet som dels kan vara ett slag av minimitrygghet och dels kan vara en påbyggd trygghet efter en viss inkomstshistorik.

Jag förmodar att fru Eriksson i Stockholm vill hålla med mig om att det arbete som utförs i hemmet av t. ex. en småbarnsmamma eller småbarnspappa är av den arten att man här bör ta hänsyn till det även inom trygghetssystemets ram.

Herr ANDERSON i Sundsvall (fp):

Herr talman! Jag har begärt ordet med anledning av den fråga som fru Eriksson i Stockholm ställde om vilken synpunkt utskottet har på detta spörsmål. Fru Eriksson sade bl. a. att utskottet väl ändå borde ge utredningen någon vägledning. Jag vill härtill bara säga att utskottet har funnit det angeläget att överlämna motionen till den sittande pensionsförsäkringskommittén, vilken ju redan har att utreda frågan om änkepensioner och änklingspensioner ävensom en del andra spörsmål vilka tangeras i motionen.

Inom utskottet förutsätter vi att pensionsförsäkringskommittén, såsom kommittéer brukar göra, arbetar förutsättningslöst för att komma fram till rimliga resultat. Vi har emellertid också funnit att denna motion innehåller en del nya problemställningar vilka det kan vara av värde att analysera och begrunda. Det gäller t. ex. frågan om egenpension och försörjarpension.

Vidare vill jag erinra om att det inte är vanligt att utskott — i varje fall bru-

Allmän egenpension

kar inte andra lagutskottet göra det — ger utredningsdirektiv. Den uppgiften har vi inte, och vi har i detta fall inte heller velat rekommendera riksdagen att forma direktiv. Vi tror dock att det kan vara av värde att utredningen beaktar de synpunkter som anges i motionen.

Sedan vill jag bara tillägga, att jag inte uppfattar fru Nettelbrandts anförande såsom en kommentar till utskottsutlåtandet — det kan det rimligtvis inte vara — utan det bör väl uppfattas såsom en kommentar till motionen.

Jag ber att få yrka bifall till vad utskottet hemställt.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Fru Nettelbrandt ansåg att vi borde ta upp pensionsfrågan från början. Gör inte det, ty då riskerar vi kanske att rasera hela detta pensionsystem, som vi trots allt motstånd från borgerligt håll lyckades genomföra en gång och som är den enda grund varpå man över huvud taget kan bygga en vettig lösning av pensionsfrågan i dess helhet! Ta därför inte upp pensionsfrågan från början!

Fru Nettelbrandt sade, att det behövdes ett nytt synsätt, när det gällde familjepension. Jag hade hoppats, att det synsättet på något vis skulle konkretiseras, och efterlyste också i mitt anförande en sådan konkretisering. Innebär detta nya synsätt, att familjer med hemmafruar skall ha större pensionsutgifter än andra eller betyder det att ATP-pengar skall användas för ändamålet? Eller betyder det manne att bundenheten mellan makarna skall bli ännu större än vad den är nu? Man skulle i så fall — samtidigt som utvecklingen går i riktning mot en mer självständig ställning för makar i fråga om pensionerna åstadkomma en fastare bindning mellan dem.

Det är intressant med nya synsätt, men dessa bör inte vara så svåra att konkretisera att den som i likhet med

mig verkligen vill tränga in i en fråga inte får någon hum om vad det nya synsättet innebär.

Jag talar nu bara om familjepension, vilken jag nu liksom tidigare anser bör vara så utformad att den ger hemarbetande mödrar bättre stöd än hittills.

Fru NETTELBRANDT (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag tror inte att man gagnar frågan särskilt mycket genom att man i diskussionen är litet — och kanske inte så litet heller — överlägsen i tonen och intar en nedlåtande attityd: »Gör inte det, ta inte upp den här frågan från början!»

Det finns verkligen anledning att pröva denna fråga från början just därför att många av de nuvarande bestämmelserna inte är rationella och inte ger — för att använda ett i sådana här sammanhang befängt ord — rättvisa. Det finns anledning att pröva frågan från början. Den som fattar ett sådant förslag som något slags önskan att rasera ett trygghetssystem har väl egentligen inte förstått vad vårt förslag innebär.

Fru Eriksson i Stockholm säger vidare att äkta makar skulle bli ännu mer sammanbundna genom en allmän egenpension, och detta i en tid då man vill att alla människor skall vara självständiga. Om det är något som gör bundenheten total, så är det väl en pensionsrätt vars förutsättning är äktenskapets fortbestånd. Eftersom många äktenskap som bekant inte fortbestår, blir tryggheten då ganska liten.

Det glädde mig att höra att fru Eriksson verkligen vill tränga in i dessa frågor. Då kanske vi kan föra debatten på ett annat sätt vid nästa tillfälle.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag syftade på den lösning, som tidigare skisserades i en motion av, vill jag minnas, fröken Elmén,

Allmän egenpension

och som innebar, att en gift person skall ha en lagstadgad del i makens pension. Ett sådant system betyder naturligtvis att denna person i mindre grad än nu får en självständig ställning; den som är gift förfogar inte själv över sin pension. Jag undrade om det var den lösningen man ville förorda. Den skulle strida mot den uppfattning som nu tycks växa fram, att var och en i ett äktenskap skall betala skatt endast med hänsyn till sin egen inkomst och även i övrigt ha en självständig ekonomisk ställning. Jag har inte själv tagit ställning till hur problemet skall lösas på annat sätt än genom mitt tidigare förslag om ATP-poäng för vården av barn. Men när det gäller den tredje möjligheten, som motionärerna talat om, skulle jag vilja ha ett klarläggande av om lösningen innebär en individuell pension förenlig med en individuell inställning till familjefrågorna.

Fru EKENDAHL (s):

Herr talman! Jag hade inte trott att det skulle bli någon lång debatt i kamraren om denna fråga; motionen föranledde inte någon lång debatt vid behandlingen i andra lagutskottet, inte därför att vi var så rörande eniga om att vad som föreslogs i motionen var nyheter, utan därför att vi var ense om att den arbetande pensionsförsäkringskommittén redan tagit upp många av de frågor som berörs i motionen. Efter en ganska kort debatt beslöts därför att vi skulle föreslå att motionen överlämnades till den arbetande pensionsutredningen.

Jag tillät mig att säga i utskottet — och jag vill upprepa det här — att de frågor som tas upp i motionen inte är några nyheter. Det har inte heller fru Nettelbrandt gjort gällande i dag. Jag trodde därför att frågan skulle passera ganska obemärkt.

Vad som föreslås i motionen är alltså inget nytt. Om man skulle se saken

ur partipolitisk synpunkt och tvista om vem som först tagit initiativ, skulle jag kunna säga att vi i det socialdemokratiska partiet för länge sedan tagit upp dessa ting på vårt program och uttalat att vi tycker att det nuvarande systemet behöver omarbetas. Men fru Nettelbrandt och ytterligare några riksdagsledamöter har sammanfattat dessa synpunkter i en som jag tycker mycket intressant motion, och det är den vi nu har att ta ställning till. Jag skulle också vilja slå fast att det inte är något större fel på systemet såsom sådant, utan anledningen till att en ändring behövs på denna punkt är att det händer så mycket i samhället — bl. a. har många kvinnor gått ut på arbetsmarknaden — sedan pensionsberedningen utarbetade ATP-förslaget. Många kvinnor kommer att finna att det är meningsfullt att tjäna in en egen pension. Ett aldrig så bra system måste ses över då och då.

Jag tycker att detta är en viktig fråga och att man skall försöka lösa problemet; om det nu blir pensionsförsäkringskommittén eller någon annan kommitté som får i uppgift att göra det får vi väl se. Men ännu viktigare tycker jag är att man företar en översyn av hela socialförsäkringssystemet. Det är ett mycket större problem. Det har inte tagits upp i motionen, och det är ju synd. Motionen är ändå ganska innehållsrik — i synnerhet när det gäller sammanfattningen, men vad som sägs är inga nyheter — jag vill än en gång understryka det.

Motionärerna är lika blygsamma som fru Nettelbrandt var i dag enligt min uppfattning. De slutar med att säga i motionen att de inte vill försöka framlägga ett färdigt förslag till egenpension. Det är ju nästan rörande. Man kan ju annars få uppfattningen att det är mycket lätt att utarbeta ett sådant förslag. Läser man denna motion som jag har gjort det, med mycket stort intresse, och känner igen det mesta av vad som sägs, tycker man att det är en bra sam-

Allmän egenpension

manställning som gjorts på folkpartiets kansli. Det är klart att det ligger mycket i fru Erikssons i Stockholm invändning att det ingenstans i motionen sägs hur man egentligen har tänkt sig att en egenpension skall utformas. Men ett sådant förslag lär vi väl inte kunna utarbeta här i riksdagen. Om det får väl en utredning framlägga förslag, som sedan kan antas eller förkastas i Kanslihuset och så småningom i riksdagen.

Herr talman! Jag yrkar bifall till andra lagutskottets hemställan.

Herr GUSTAFSSON i Skellefteå (fp):

Herr talman! Också jag tycker att det är ett mycket viktigt beslut som riksdagen nu är i färd med att fatta, men jag anser att debatten om hur nytt detta är och om hur stor ära som motionärerna eventuellt skall ha därav egentligen är ganska onödig. Om vi över huvud taget skall debattera någonting här, vilket det nog finns anledning att göra, gäller det närmast att komma fram till vad vi vill åstadkomma med det hela.

Om jag skall säga min mening tycker jag nog att andra lagutskottets yttrande var i knappaste laget. Ärendet skickades till pensionsförsäkringskommittén, som både jag och fru Ekendahl tillhör, men man får nog inte riktigt klart för sig vilka motiv som andra lagutskottet haft och hur långt utskottet egentligen vill sträcka sig.

Det finns anledning till att denna fråga utreds. I pensionsförsäkringskommittén har vi att utreda frågan om de frånskildas pension och frågan om änklingspensioneringen. När vi diskuterar dessa saker har vi nog haft en känsla av att syssla med ett lappverk av någonting som kanske från grunden inte är helt bra och av att det vore rimligt att man liksom genomgår hela problemet vid behandlingen. Vi har hittills inte haft anledning att ta upp frågan på detta sätt, men vi får väl anse att andra

lagutskottets hemställan nu innebär att så blir fallet.

Man kan kanske vara litet orolig över att vi i pensionsförsäkringskommittén har ett par andra mycket viktiga frågor liggande. Vi har frågan om standardstegringen efter 1968 för de människor, som endast har folkpension att leva av. Det är en fråga varom måste beslutas före 1968 och som vi alltså inte kan skjuta på. Vi måste dessutom utreda frågan om förtidspensioneringen för dem som blir invalider innan de hunnit tjäna in några ATP-poäng. Också denna fråga är så viktig, att vi inte kan skjuta på den. Jag föreställer mig emellertid att det är möjligt att med ett delbetänkande klara dessa frågor så att de i alla fall kan lösas i god tid.

Om utskottet ville ha dessa frågor utredda, fanns två saker att välja på. Den ena var att skicka frågorna till pensionsförsäkringskommittén. Den andra var att kommittén befriades från behandlingen av frågan om frånskildas och änklings pensioner, varpå en ny utredning skulle tillsättas för att klara det hela.

Andra lagutskottet har valt den förra vägen, och det finns skäl som talar för detta; därom är jag fullt medveten. Jag kan i alla fall inte underlåta att i detta sammanhang beklaga ett beslut som vi fattade för några år sedan just på andra lagutskottets förslag. Från regeringen hade då framlagts ett förslag om pension till de frånskilda. Detta sträckte sig inte så långt, det innebar bara pensioner till dem som hade understöd från sina frånskilda män. Om vi den gången hade antagit detta förslag, hade i alla fall den delen av de frånskilda haft denna förmån tills det hela är klart, vilket torde komma att dröja flera år. Detta var enligt min mening ett fel, som det nu är för sent att göra någonting åt.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren vad utskottet hemställt.

§ 10

Den enskildes kostnader för läkemedel

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 54, i anledning av väckta motioner angående den enskildes kostnader för läkemedel.

Sedan utskottets hemställen föredragits yttrade:

Herr WESTBERG (fp):

Herr talman! I motionerna I: 92 och II: 132 hemställs om utredning och förslag om statlig ersättning för fraktkostnader vid inköp av läkemedel. Som motionär vill jag säga några ord i anslutning till dessa motioner.

Vi motionärer anser att förmånen av fria läkemedel bör vara i stort sett likartade oavsett bostadsort, men så är för närvarande ingalunda fallet. Mottagare av fria läkemedel på platser som är avlägsna från apotek blir belastade med fraktkostnader som i många fall är betydande. I frakterna ingår inte enbart själva fraktkostnaden utan även kostnader för efterkrav av fraktbelopp. Administrativt blir belastningen stor för apoteken, då läkemedlen i regel skickas som efterkrav. För norrländska förhållanden, där avstånden är stora och där det på många platser dessutom är långt till närmaste poststation, måste läkemedlen ofta sändas med bussar. Kostnaden härför höjes avsevärt genom att, som jag nämnde, frakt- och efterkravskostnader tillkommer.

Förmånerna av läkemedelsrabatter är avsedda att vara lika för alla. Under nuvarande förhållanden blir emellertid kostnaderna olika stora på orter som har apotek och övriga orter. De människor som bor på orter som saknar apotek bör enligt motionärernas mening inte ställas i ett sämre läge än de som bor i tätort. De förras betalningsförmåga kan inte heller antagas vara större. Många människor, särskilt äldre, känner dessa fraktkostnader som betungande och önskar en rättelse. Det

talas i denna kammare ofta om solidaritet. De påtalade förhållandena på detta område bör rättas till i solidaritetens namn.

Utskottet har med hänvisning till sjukförsäkringsutredningens förslag, som nu är utsänt på remiss, inte velat ta ställning till motionsyrkandet och uttalar: »Att innan ställning tagits till detta förslag införa ytterligare förmåner på detta område, anser sig utskottet inte kunna förorda.» Som motionär hoppas jag dock att Kungl. Maj:t skall beakta motionsförslaget när propositionen skrives.

Jag har inte något särskilt yrkande.

Herr ANDERSON i Sundsvall (fp):

Herr talman! Vi har, som herr Westberg framhöll, i utskottet pekat på att 1961 års sjukförsäkringsutredning nyligen framlagt förslag om utökad rabattering av läkemedelskostnaderna, och vi anser att det förslaget slutgiltigt bör behandlas innan vi griper oss an med nya problem inom sjukförsäkring. Utskottet menar alltså att resultatet av utredningsförslaget bör avvaktas.

Eftersom herr Westberg inte ställde något yrkande kan jag nöja mig med att säga detta och ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 11

Föredrogs vart för sig

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 55, i anledning av väckta motioner om viss översyn av barnavårdslagen, och

nr 56, i anledning av väckt motion om viss översyn av barnavårdslagen; samt

tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 49, i anledning av väckta motioner angående beslut om tillträde av nya ägotalter vid laga skifte,

nr 50, i anledning av väckt motion

Vissa militära markersättningsfrågor i Övre Norrland

om bättre information till sakägare vid vissa förordnanden enligt naturvårdslagen, och

nr 51, i anledning av väckt motion angående ersättningen till markägare m. fl. för värdeminskning å fastighet på grund av planändring.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda utlåtanden hemställt.

§ 12

Vissa militära markersättningsfrågor i Övre Norrland

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 130, i anledning av väckta motioner om vissa militära markersättningsfrågor i Övre Norrland.

Sedan utskottets hemställan föredragits yttrade:

Herr PETERSSON (h):

Herr talman! Under det senaste världskriget, d. v. s. i början och mitten av 1940-talet, inköptes eller långtidsarrenderades av försvarsmakten betydande markområden i Norrbottens läns östra delar. Markområdena var som regel ur drivningssynpunkt väl belägna.

År 1956 behandlades i anledning av en väckt motion frågan om en översyn syftande bl. a. till ett återförande av dessa markområden till de ursprungliga ägarna. Statsutskottet förutsatte i sitt utlåtande nr 174, som utkom under våren samma år, att Kungl. Maj:t skulle ägna denna fråga uppmärksamhet och att frågan, på sätt Kungl. Maj:t funne lämpligt, bleve föremål för närmare undersökning.

Utredning i ärendet företogs på uppdrag av Kungl. Maj:t genom chefen för försvarsdepartementet år 1957, men efter remissbehandling av ärendet beslöt Kungl. Maj:t den 6 maj 1964 att inte vidtaga någon åtgärd i frågan.

Av utredningen synes dock framgå att behov av en rättvisare ordning föreligger, och detta är skälet till att genom motion nr II:448 frågan ånyo under-

stälts riksdagens prövning. Motionen har, såsom framgår av föreliggande utlåtande nr 130 från statsutskottet, remissbehandlats av länsstyrelsen i Norrbottens län, som tillstyrkt motionens hemställan att riksdagen hos Kungl. Maj:t anhåller om skyndsamt utredning av frågan. Också överbefälhavaren har haft frågan på remiss. Denne avstyrker däremot en utredning som berör hela problemkomplexet men anför, att han inte motsätter sig en prövning, vilken begränsas till frågan, om fastighetsägare — efter hand eller vid arrendetidens utgång — skulle tillförsäkras nettobehållningen av den skogsavverkning som sker på vederbörandes område. Anmärkas kan att de flesta, eller noga räknat 575, av de berörda markområdena upplåtits på långtidsarrende.

I statsutskottets utlåtande uttalas också i enlighet med vad försvarets fastighetsnämnd anfört, att långtidsarrende av skogsmark med full dispositionsrätt till skogen så gott som uteslutande förekommit i Övre Norrland, varför det borde vara möjligt att utan prejudicerande verkningar tillmötesgå ägarna till de utarrenderade markområdena.

Statsutskottet anför, såom överbefälhavaren framhållit, att frågan om viss kompensation då det gäller den arrenderade marken inte varit föremål för undersökning i samma utsträckning som övriga framförda förslag och motsätter sig inte att spørsmålet genom Kungl. Maj:t blir föremål för prövning. Jag vill uttrycka den förhoppningen att denna prövning sker skyndsamt och i positiv anda. De av markupplåtelseberörda känner sig mindre väl, för att inte säga illa behandlade. Av utskottets yttrande framgår att upplåtelseberörda skedde på villkor som varit speciella för denna bygd. Jag tror att om staten här vill undvika misstro och en förstäligen känsla av särbehandling bör en skyndsamt utredning verkställas.

Tyvärr finns det fler exempel på att utredningar, begärda av riksdagen och

Vissa militära markersättningsfrågor i Övre Norrland

berörande även andra specialförhållanden för jordbrukare i Övre Norrland tar orimligt lång tid. Jag tänker på frågan om avgiftsfri fiskerätt för jordbrukare i Norrbottens läns lappmarker. Dessa jordbrukare är de enda hemmansägare i hela Sverige som saknar sådan lagstadgad fiskerätt utanför sin strand, vilken tillkommer andra ägare av hemman i landet.

Frågan om vatten- och fiskerätt för nämnda jordbrukare var föremål för riksdagsbehandling 1960. Av tredje lagutskottets utlåtande, som utan debatt godkändes av riksdagens båda kamrar, framgår att utskottet enhälligt ansåg att den bofasta befolkningen i berörda trakter bör tillförsäkras avgiftsfri fiskerätt. Utskottet föreslog även att för riksdagen skulle framläggas ett utarbetat förslag till lagstiftning i ämnet, och den begärda utredningen tillkallades i mars 1961.

Sedan har mycket litet hänt. I maj 1964 frågade jag jordbruksministern när den här omnämnda utredningen väntades avge sitt betänkande och fick svaret, att han hade grundad förhoppning tro att betänkandet skulle föreligga nästa år, d. v. s. 1965. Inget betänkande kom 1965, och det har inte kommit något än, varför jag ånyo nu i oktober frågade när det beräknades föreligga. Jag fick nu svaret att utredningen beräknades vara färdig tidigast om ett år. Av riksdagsberättelsen 1966 kan också inhämtas att det varit en mycket sparsam utredning, eftersom inga utgifter har redovisats för den. Tydligt har man nu inom vederbörande departement ingen grundad förhoppning om tidpunkten, när betänkandet skall vara klart. Här gäller det också ett önskemål som avser en mindre grupp som befinner sig i besvärliga ekonomiska förhållanden.

Jag vill uttala den förhoppningen att den nu av ett enhälligt statsutskott föreslagna prövningen på det sätt Kungl. Maj:t finner lämpligt skall för

nu ifrågavarande, också ekonomiskt hårt pressade grupp kunna ske inom rimlig tid.

Med det sagda ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr ÖHVALL (fp):

Herr talman! Bakgrunden till den fråga som vi har framfört i motionerna I: 369 och II: 448 är ju att befolkningen, som under kriget villigt ställde mark till försvarets förfogande, nu frågar sig, om man inte kunde återvinna denna mark eller om man inte i varje fall skulle kunna återfå avverkningsrätten i de fall då marken upplåtits på arrende. Vi har i våra motioner hemställt om en utredning av hela denna fråga. Statsutskottet har i sitt utlåtande nr 130 avisat att frågan om den mark som kronan förvärvat med äganderätt tas upp till förnyad prövning. Däremot framhålles i utskottsutlåtandet att frågan om de arrenderade områdena bör tas upp till prövning på samma sätt som tidigare gjorts beträffande mark där klart äganderättsförhållande föreläggat.

Vi är naturligtvis tacksamma för att utskottet har skrivit positivt med anledning av den senare delen av vår motion, och som motionär uttrycker jag den förhoppningen att efter utskottets ställningstagande skall vad som kan anses orättvist eller obilligt i arrende-förhållandena också undanröjas.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 13

Föredrogs vart efter annat första lagutskottets utlåtanden:

nr 35, i anledning av väckta motioner om lagstiftning mot hemlig övervakning och avlyssning, samt

nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 5 mars 1937

Utredning rörande permutation

(nr 73) om befordran med luftfartyg, m. m.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 14

Utredning rörande permutation

Föredrogs första lagutskottets utlåtande nr 37, i anledning av väckta motioner om utredning rörande permutation.

Första lagutskottet hade behandlat två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 139 i första kammaren av herr *Blomquist* samt nr 188 i andra kammaren av herr *Regnell*. I motionerna, vilka var likalydande, hemställdes att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning rörande permutationsinstitutet och dess handhavande.

Utskottet hemställde, att förevarande motioner, I: 139 och II: 188, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrarna *Arvidson*, *Gösta Jacobsson* och *Sjöholm*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen i anledning av förevarande motioner, I: 139 och II: 188, måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag till rättslig reglering av permutationsinstitutet.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr SJÖHOLM (fp):

Herr talman! Detta ärende berör som vi hörde permutation — ett ord som inte används särskilt ofta i dagligt tal. Det innebär helt enkelt att det finns stiftelser, testamenten och donationer som har en viss ändamålsbestämmelse, och om denna av någon anledning inte kan uppfyllas föreligger det möjlighet att få till stånd en ändring härvidlag.

Jag skall ta några exempel. Herr Zetterberg har berättat att det i Storkyrko-

församlingen här i staden finns en donation som skall användas till frisäng på sjukhus åt en skomakaränka. Eftersom det numera inte finns någon skomakaränka i församlingen kan man inte uppfylla bestämmelserna, utan det måste vidtas en ändring. Det finns donationer där det bestämts att avkastningen av ett visst kapital skall användas till ändamål som inte stat eller lands- ting främjar. Då får man alltså inte använda medlen till sådana ändamål utan måste då begära ändring — permutation.

Beträffande en mängd stipendier är det bestämt att pengarna skall utgå till manlig studerande. Så skedde ofta på den tiden då det bara fanns manliga studerande vid en del läroanstalter. Skall nu en kvinnlig studerande få pengar måste det ske en ändring i bestämmelserna.

Sådana bestämmelser måste sålunda kunna ändras. Men när så sker anser jag det vara viktigt att man så mycket som möjligt respekterar den avlidnes önskan. Det finns anledning att härvidlag vara särskilt aktsam eftersom den avlidne har framställt en önskan och inte längre kan försvara sin rätt eller verka för att pengarna verkligen användes på det sätt som vederbörande en gång velat.

Nu har det utbildats en praxis som just kallas permutation. Man gör i sådana fall framställning hos Kungl. Maj:t i vederbörande departement, varvid även justitiekanslern höres. Det är emellertid ganska underligt att ordet »permutation» inte finns i den svenska lagboken där det annars rymmes en hel del; den blir som bekant tjockare och tjockare för varje år. Det är väl ingen orimlig begäran att det på detta rättsligt mycket viktiga område skall finnas någon form av rättslig reglering. Nu finns inte det. Resultatet blir ofta att man inte vänder sig till Kungl. Maj:t därför att man inte vet att den möjligheten finns.

I mindre kommuner, där man har en i och för sig säkert duktig men inte juridiskt utbildad kommunalkamrer, som saknar kännedom om att det finns något som heter permutationsinstitut, kan jag mycket livligt föreställa mig att kommunalkamrern inte vet hur han skall bete sig, om det gäller att ändra någon bestämmelse i en donation eller en stiftelse. Det finns också exempel på att man på större platser med tillgång till juridisk expertis sätter sig över ändamålsbestämmelserna, när det gäller donationer eller testamentsförordnanden till kommun.

Nu är jag dock den siste att förorda en lagstiftning i onödan. Vi skall inte trassla till det mer än nödvändigt. Men här gäller det en bestämmelse som allmänheten i gemen inte i någon större utsträckning skulle komma i beröring med och som skulle stärka skyddet för en avlidens sista önskan. Och ett sådant skydd bör vi försöka åstadkomma.

Tvärtemot vad som framhållits i en del remissutlåtanden bör det inte heller vara svårt att göra det. Överståthållarämbetets remissutlåtande är f. ö. positivt till en utredning, men det framhålls att det är svårt att utreda och reglera på detta område, därför att förhållande skiftar så starkt. Detta är alldeles riktigt. Jag tror inte det går att skriva paragrafer om vilka förutsättningar som skall vara för handen för att få en ändring till stånd. Men det vore mycket lätt att skriva att det finns en möjlighet att få till stånd en ändring och hur det skall gå till — alltså en allmänt hållen bestämmelse om att för den händelse det är omöjligt att uppfylla ett ändamål, eller om det är olämpligt att göra det, så kan man vända sig till Kungl. Maj:t.

Det måste vara rimligt att det någonstans i den svenska lagboken står att denna möjlighet finns. Den brist som där föreligger resulterar nu i att en mängd bestämmelser i testamenten, donationer och stiftelseurkunder är omöj-

Utredning rörande permutation

liga att uppfylla, och då får alltsammans så att säga ligga i träda. Men medlen skulle kunna användas till vettiga ändamål, om bara den ansvarige visste att det gick att få en ändring till stånd.

Detta är en följd av att det saknas rättslig reglering i detta fall. En annan är, som jag sade, att man nu helt enkelt sätter sig över rådande praxis och självrådigt ändrar på ändamålsbestämmelserna. Detta är sannerligen mycket otillfredsställande. Här behövs verkligen en utredning. Den behöver som sagt inte vara märkvärdig. Det räcker säkert med en departementspromemoria, som ganska lätt skulle kunna skrivas ihop, alltså bara några paragrafer som talade om att här finns en möjlighet och så och så skall man göra.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till reservationen av herr Arvidson m. fl.

Fru GÄRDE WIDEMAR (fp):

Herr talman! Första lagutskottets utlåtande nr 37, som vi nu behandlar, gäller frågan om permutation. Som herr Sjöholm nyss framhöll är permutation en rätt att ändra föreskrifter i testamente eller stiftelseurkund som på grund av ändrade förhållanden inte längre kan uppfyllas. Permutationsrätten tillkommer Kungl. Maj:t i statsrådet och är inte reglerad i lag.

I de motioner som väckts i ärendet berör motionärerna två frågor om permutation. De vill att rätten att meddela permutation skall delegeras från Kungl. Maj:t till underordnad myndighet.

På den punkten har enighet rått inom utskottet om att något riksdagens initiativ inte nu är påkallat, eftersom departementsutredningen inom kort kommer att överväga detta spörsmål.

Vidare önskar motionärerna lagstiftning om permutation. Som skäl härför har man huvudsakligen anförts, att avsaknaden av rättsregler medför osäkerhet. Utskottets majoritet har emeller-

Utredning rörande permutation

tid kommit till motsatt uppfattning. Permutationsrätten handhas redan nu enligt en fast praxis, och med hänsyn till de skiftande förhållanden under vilka den används låter det sig knappast göra att ge detaljerade bestämmelser.

Dessa skäl har också varit avgörande när lagstiftaren tidigare avvisat tanken på en rättslig reglering, och de har i detta ärende återopats av justitiekanslern. Justitiekanslern säger att det har varit möjligt att följa en enhetlig praxis i permutationsärenden genom att alla dylika ärenden remitterats till justitiekanslern från de olika departement som handlägger dem alltefter stiftelsernas ändamål. Justitiekanslern hänvisar också till en av professor Hesser år 1952 publicerad undersökning om permutationspraxis.

Någon anledning till anmärkning mot det sätt på vilket permutationsrätten handhas av Kungl. Maj:t har inte framkommit vare sig genom konstitutionsutskottets granskning eller i det nu aktuella ärendet.

Vad jag nu har sagt innebär emellertid inte att det föreligger någon egentlig meningsmotsättning mellan utskottet å ena sidan och motionärerna och reservanterna å andra sidan. Tvärtom torde enighet råda om att man bör underlätta möjligheterna till permutation där sådan är nödvändig. Enligt utskottets mening når man det syftet bäst genom den nuvarande ordningen. Justitiekanslern uttrycker detta på följande sätt: »Det synes ganska antagligt att om detaljerade lagregler om permutation funnits, detta under den snabba samhällsomdaning som ägt rum under de senaste decennierna skulle ha försvårat stiftelsernas anpassning till de ändrade förhållandena och därmed minskat möjligheterna att på ett ändamålsenligt sätt nyttiggöra de i stiftelserna nedlagda kapitaltillgångarna.»

Det har sagts att i de mycket skiftande ärenden som förekommer på området för permutation är det viktigas-

te inte lagregler utan att den som handhar dessa ärenden har vanligt bondförstånd, och det får vi kanske förutsätta att justitiekanslern och Kungl. Maj:t har i erforderlig utsträckning.

Utskottet är emellertid ense med motionärerna om att bättre upplysning behövs om permutationsinstitutet. Herr Sjöholm sade att det finns kommunalkamrerare ute i landet som inte har någon aning om att det finns någonting som heter permutation. Jag vill bara hänvisa till att det finns juridisk hjälp att få för dem ute i kommunerna som inte själva behärskar detta område. Både Kommunförbundet och Stadsförbundet har jurister som står till kommunernas förfogande. Det är i alla fall inte så vanligt med permutationsärenden att det bör bli någon större belastning. Jag kan nämna att det gäller sammanlagt cirka 200 ärenden om året.

Upplysning om permutationsinstitutet vinnns inte genom lagstiftning. Där emot kan man hoppas att det initiativ motionärerna tagit samt riksdagsbehandlingen kommer att bidra till att sprida kännedom om institutet.

Det förhållandet att myndigheter självrådigt ändrar eller avviker från givna bestämmelser i testamenten eller stiftelseurkunder kan jag inte finna ursäktligt. Redan av testamentslagens bestämmelser framgår att man är skyldig respektera stiftares och testators önskan. Därav följer att det föreligger skyldighet att ansöka om permutation, om bestämmelserna inte längre är ändamålsenliga. Jag tycker det är ganska förvånande att beslut fattas av kommunala och andra myndigheter ute i landet utan att följa dessa regler. Man måste ändå förutsätta att de anlitar juridisk expertis, om de inte själva behärskar frågorna. De kommunala organen har — som jag nyss sade — tillgång till juridisk expertis, och det har även de kyrkliga organen, som handhar åtskilliga stiftelser.

Herr talman! Med dessa ord ber jag

att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr SJÖHOLM (fp):

Bara några kortfattade kommentarer, herr talman!

Fru Gärde Widemar säger att det föreligger en osäkerhet på detta område, vilket ju motionärerna påpekat. Detta gav jag uttryck åt i mitt förra anförande, och det är just denna osäkerhet som behövs elimineras genom ett lagstadgande.

Fru Gärde Widemar nämnde att det rör sig om cirka 200 ärenden per år. Men det är ju de ärenden som verkligen förs till Kungl. Maj:t — vi vet inte hur många det verkligen finns. 200 är ett litet antal, och det styrker antagandet att det är en hel del ärenden som man antingen självrådigt avgör eller som det över huvud taget inte görs något åt.

Vad som behövs är vanligt bondeförstånd hos dem som handlägger frågorna, sade fru Gärde Widemar. Det är riktigt. Men då måste vederbörande få ärendena överlämnade till sig, så att de kan göra bruk av sitt bondeförstånd.

Det föreligger naturligtvis också, som jag sade, en skyldighet att respektera de ändamålsbestämmelser, som är inskrivna, eller också begära permutation. Men varför skall inte denna skyldighet fastslås i en enkel paragraf? Vi lagstiftar om så mycket annat som är oväsentligare, och då kan vi väl även skriva några få paragrafer om detta. Det vore bra om exempelvis en kommunalkamrer kunde slå upp registret i lagboken och där finna en rubrik: Stiftelser eller Testamenten, ändring i. Se permutation.

Han skulle då själv kunna ta reda på hur han skall förfara. Detta är ingen orimlig begäran.

Fru GÄRDE WIDEMAR (fp):

Herr talman! Jag kan inte hålla med om att den okunnighet om permuta-

Utredning rörande permutation

tionsinstitutet, som råder på vissa håll, skulle kunna avhjälpas genom lagstiftning i ämnet. Som herr Sjöholm framhöll redan i sitt första anförande rör det sig om högst olika frågor — från den nämnda skomakaränkan till möjligheterna att lämna den socialhjälp som numera sköts av bl. a. kommunerna. Jag tror inte att det skulle gå att genomföra en lagstiftning som fixerade i vilka fall det föreligger skyldighet att söka permutation. Den allmänna rättsregel som nu gäller stadgar att man är skyldig ansöka om permutation så fort man inte kan uppfylla ändamålet med en stiftelse eller ett testamente, och jag tycker att denna är tillräcklig.

Vidare vill jag framhålla, att för många av de ifrågavarande stiftelserna finns en tillsynsmyndighet — i Stockholm är det överståthållarämbetet — som är skyldig att upplysa vederbörande stiftelseförvaltare om det finns anledning till att begära permutation och även biträda i sådana ärenden. Dessutom tillhandagår justitiekanslersämbetet med alla upplysningar i de fall då man vänder sig dit.

Det är väl ganska rimligt att exempelvis en kommunalkamrer, som har hand om en stiftelse, rådfrågar den jurist, som finns tillgänglig för honom i övriga juridiska ärenden rörande kommunen, om han finner att det är en bestämmelse som han inte kan genomföra. Han får då fråga: Vad skall jag göra? Jag kan ju inte fullfölja ändamålet med stiftelsen. Han kanske då får ett råd att söka permutation och bör då vända sig till JK för att få upplysningar.

Herr SJÖHOLM (fp):

Herr talman! Jag vill bara undanröja ett missförstånd. Jag sade redan i mitt första anförande att jag väl inser att en lag i detta fall inte kan reglera alla de skiftande fall som här kan förekomma. Jag menar att man skall ha en enda paragraf, som stadgar att man i alla de fall där ändring över huvud

Hotellförordning

taget behöver komma till stånd måste gå till Kungl. Maj:t. En och samma paragraf bör alltså inkludera alla de här möjliga fallen så att denne kommunalkamrer — om vi nu skall ta fram honom igen — kan gå till lagboken i stället för att tillfråga någon lagklok person han eventuellt kan få tag i.

Fru GÄRDE WIDEMAR (fp):

Herr talman! Herr Sjöholm anser alltså att en bestämmelse skulle införas i lagboken, som stadgar skyldighet att ansöka om permutation. Jag tycker att det härvidlag mera är en fråga om information om permutationsinstitutet än om lagregler, och en sådan uppgift bör enligt min mening ha sin plats i en juridisk handbok i stället för i lagboken.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Sjöholm begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller första lagutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 37, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av herr Arvidson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter tagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att man funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Sjöholm begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid

avgavs 155 ja och 45 nej, varjämte 6 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 15

Hotellförordning

Föredrogs tredje lagutskottets utlåtande nr 53, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till hotellförordning jämte i ämnet väckt motion.

Sedan utskottets hemställan föredragits anförde

Herr BJÖRK i Göteborg (s):

Herr talman! Det ärende som nu föreligger till behandling tillhör verkligen inte de stora. Jag har ändå tillåtit mig att i en särskild motion göra några randanmärkningar till förslaget till hotellförordning.

Utskottet har visat en viss förståelse för dessa randanmärkningar, och jag har bara en fråga att ställa. I motionen ifrågasatte jag om vi verkligen i den nya hotellförordningen skulle vara tvungna att bibehålla kravet på angivande av titel eller yrke när man tar in på hotell. Jag kan för övrigt erinra om att överståthållarämbetet i Stockholm i en närbesläktad fråga — angående titel eller yrke i passen — uttryckt liknande tvivel.

Utskottet hänvisar till ett något dunkelt samband med utlänningskungörelsen, som jag inte skall fördjupa mig i. Vad jag framför allt fäste mig vid i utskottsutlåtandet var följande två meningar: »Utskottet ifrågasätter i likhet med motionären huruvida uppgifter om titel eller yrke har någon nämnvärd betydelse för polisens spaningsverksamhet. De flesta hotellgäster torde å andra sidan finna kravet på uppgifter i detta hänseende föga betungande.»

Jag undrar bara: Menar utskottet att

man bör behålla en onödig anordning när den inte är alltför besvärande?

Vidare yttrades ej.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 16

Föredrogs vart för sig

tredje lagutskottets utlåtande nr 54, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående upphävande av lagen den 16 juni 1961 (nr 390) om statsmonopol på tillverkning av tobaksvaror; samt

allmänna beredningsutskottets utlåtanden:

nr 50, i anledning av väckta motioner om spridning av veckoledigheten,

nr 51, i anledning av väckta motioner angående viss instruktion för åtgärder vid trafikolyckor, och

nr 52, i anledning av väckt motion om statligt stöd för körkortsutbildning av rörelsehämmade.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda utlåtanden hemställt.

§ 17

Herr talmannen meddelade, att herr Gustavsson i Alvesta enligt till kammaren inkommet läkarintyg vore sjukskriven under tiden den 8—den 11 innevarande november.

Herr Gustavsson i Alvesta beviljades ledighet från riksdagsgöromålen under angivna tid.

§ 18

Meddelande om enkla frågor

Meddelades, att herr talmannen tillställts fem enkla frågor, nämligen av:

herr *Eriksson* i Bäckmora, till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet angående utvidgning av pensionärernas resemöjligheter med 67-kortet,

herr *Wennerfors*, till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet angående remissbehandling av förslag till ändringar rörande grundskolans utformning,

herr *Fridolfsson* i Stockholm, till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet angående principerna för ingripande enligt 16 kap. 9 § brottsbalken,

herr *Hamrin* i Jönköping, till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet angående tillämpningen av bestämmelserna mot spridning av skrifter, vilkas innehåll skymfar sådant som hålles heligt av svenskt trossamfund, och

herr *Werner*, till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet, angående bestämmelserna om brott mot trosfrid, m. m.

§ 19

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 15.56.

In fidem
Sune K. Johansson

Torsdagen den 10 november

Kl. 16.30

§ 1

Svar på fråga ang. förenkling av beskattningen av här i riket icke mantals-skrivna utlänningar

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÅNG, som yttrade:

Herr talman! Herr Sjöholm har frågat mig, om jag överväger att föreslå en förenkling av beskattningen av utlänningar, som inte är mantalsskrivna här i riket. Herr Sjöholm syftar på någon form av definitiv källskatt för denna kategori.

I ett betänkande, som avlämnades i början av år 1963, föreslog en kommitté, benämnd dubbelbeskattningssakkunniga, bl. a. en definitiv källskatt på arbetsinkomst, som förvärvas av utlänning under tillfällig vistelse i Sverige. Den tekniska utformningen av denna s. k. löneskatt kritiserades under remissbehandlingen. Jag har därför inte velat förorda en lagstiftning på grundval av de sakkunnigas förslag i denna del.

Detta innebär emellertid inte att frågan är bortglömd. Utredning om en mera allmän definitiv källskatt för löntagare pågår. Det av herr Sjöholm berörda problemet prövas inom ramen för denna utredning.

Vidare anförde:

Herr SJÖHOLM (fp):

Herr talman! Jag tackar finansministern för svaret som var relativt men inte helt tillfredsställande.

Det är faktiskt en icke helt oväsentlig fråga. Nuvarande system ställer till ganska mycket trassel både för enskilda människor och för myndigheter.

Jag skall tillåta mig att ta ett exempel. I nordvästra Skåne finns en icke helt obekant industri som heter Findus. Vid denna industri arbetar många utlänningar, mest studenter, några månader på sommaren; de plockar jordgubbar, skördar ärtor etc. Findus lämnar i vederbörlig ordning in löneuppgifter för dessa arbetstagare till taxeringsnämnden. Vid taxeringen får de ofta kvarskatt, eftersom den preliminära skatten enligt tabellerna beräknats på grundval av helt ortsavdrag, d. v. s. för helt år, medan de i själva verket tillgodoräknas ortsavdrag endast för de månader de vistats i landet. Härigenom får de en kvarskatt som blir restförd eftersom de redan lämnat vårt land. Denna skattefordran överlämnas till utmätningmännen, som är skyldiga att via länsstyrelsen skriva till beskickningen i respektive arbetstagares hemland och anmoda denna att avkräva de skattskyldiga den restförda skatten. Det kommer inte in många kronor på det sättet, praktiskt taget ingenting alls. Men det medför mycket arbete till ingen nytta för en mängd myndigheter. Jag har från Findus fått en förteckning, som visar att detta företag 1965 hade vid pass 200 utländska arbetstagare — mest studenter; åtskilliga av dem har blivit restförda för skatt. Dessa arbetstagare kommer från praktiskt taget hela världen. Särskilt många från Österrike, Ungern och Jugoslavien. Detta medför alltså mycket arbete som inte ger något resultat.

Finansministern säger att frågan om definitiv källskatt prövas av en utredning men att den tekniska utformning som utredningen föreslog utsattes för kritik under remissbehandlingen. Det borde emellertid inte vara särskilt svårt

Svar på fråga ang. förenkling av beskattningen av här i riket icke mantalsskrivna utlänningar

att åstadkomma en praktisk metod för att göra källskatten definitiv, såsom fallet nu är när det gäller sjömän. Det finns faktiskt kloka häradskrivare, som redan nu ser till att källskatten för dessa utländska arbetstagare blir definitiv. De har insett problematiken, och de fastställer inkomsten till ett belopp som motsvarar den källskatt som dragits. Därmed är hela problemet ur världen.

Finansministern framhåller vidare att denna fråga nu prövas av den kommitté som har till uppgift att utreda huruvida det är möjligt att införa en allmän definitiv källskatt. En sådan reform är naturligtvis mycket efterlängtd, och jag dristar mig att fråga finansministern, huruvida han har någon uppfattning om när denna utredning kan bli färdig med sitt arbete. Skulle det dröja alltför länge tycker jag nog att man borde allvarligt överväga att lösa detta lilla delproblem först, vilket det inte borde vara alltför svårt att göra.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! På herr Sjöholms direkta fråga här kan jag inte ge något definitivt svar. Detta är ett ovanligt komplicerat problem och jag är inte säker på att utredningen kan hitta den gyllene lösning som gör alla nöjda. Svenska folket har som bekant en ganska bestämd uppfattning när det gäller den relativa rättvisan, och införandet av en definitiv källskatt förutsätter att man gör avkall på denna rättvisa. Utredningen arbetar emellertid med dessa problem, och jag har ingen anledning att tro annat än att ett betänkande så småningom skall läggas fram inom utredningen, ett betänkande som vi kommer att få ta ställning till sedan det remissbehandlats.

Nu kan man inte — för att utveckla saken något ytterligare — införa någon speciell skattelagstiftning för Findus,

men jag skall erkänna att det kan vara ett fall som ställer till åtskilligt besvär för de kronans befattningshavare som har att driva in skatten. Vanligare är att ett företag har utländsk arbetskraft anställd under mer normala förhållanden — ungefär 170 000 utlänningar är i Sverige anställda inom den reguljära industrien, på verkstäder och andra arbetsplatser — och det är uppenbart att det för dessa företag skulle vara mycket besvärligt att tillämpa speciella skatteregler för vissa anställda och andra skatteregler för andra anställda, att alltså göra definitivt källskatteavdrag för en del av dem som arbetar t. ex. på en verkstad men tillämpa den reguljära skatteformen för huvuddelen av verkstadsarbetarna. Skatteavdragen skulle då bli olika, och det skulle i sin tur föranleda funderingar bland dem som gör samma arbete och har samma lön men får skilda skatteavdrag.

I det delbetänkande jag talar om i mitt svar föreslogs definitivt källskatteavdrag för dem som var mantalsskrivna i riket, och detta föranledde remissinstanserna att påpeka att företagen då skulle få göra definitivt källskatteavdrag för utlänningar som kommit in i landet före den 1 november men inte för utlänningar som kommit efter den 1 november. Vi kom därför till det resultatet att det var för komplicerat att göra en sådan dellösning. Man kan enligt min mening lösa problemet endast i samband med en allmän källskatteform.

Herr SJÖHOLM (fp):

Herr talman! För det första vill jag säga att detta inte är ett problem enbart för Findus. Sådana löntagare som jag talade om i mitt första anförande finns spridda över hela landet även om de är koncentrerade till vissa industrier och det kan hända att Findus har ovanligt många av dem.

Jag förstår för det andra inte att en

Svar på fråga ang. åtgärder för att stimulera till kostnadsbesparingar inom försvaret

sådan lösning som jag skisserade skulle medföra några svårigheter för företagarna. Den berör ju inte företagen alls; de skulle dra källskatten i vanlig ordning. Förenklingen skulle ske i efterhand hos skattemyndigheterna, som helt enkelt skulle göra den preliminärt dragna skatten till definitiv källskatt. Man kunde införa en särskild kolumn i skattetabellen för arbetstagare med definitivt källskatteavdrag. I skattetabellen måste ju företagarna ändå alltid slå, och det kunde för dessa anställda liksom för andra anges på debetsedeln efter vilken kolumn skatten skall dras. Detta kan alltså inte vara något skäl för att man inte genomför förslaget.

Finansministern sade att svenskarna har en långt driven respekt för millimeterrättvisa, och det är alldeles riktigt. Men det här gäller ju inte svenskar; det gäller bara utlänningar. Det argumentet står sig alltså inte heller.

Jag tror att man borde överväga att göra en delreform som inte behövde bli särskilt besvärlig. Alla möjligheter till förenklingar — även till relativt små förenklingar — skall tillvaratas, menar jag. Vi har det tillräckligt trassligt ändå.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 2

Svar på fråga ang. åtgärder för att stimulera till kostnadsbesparingar inom försvaret

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Jansson har frågat mig, om jag är beredd att pröva ändamålsenligheten av särskilda åtgärder i syfte att bland chefer, befälhavare och manskap inom krigsmakten stimulera till kostnadsbesparingar.

Under de senaste åren har väsentliga strukturrationaliseringar genomförts på försvarets område, som medfört ökad effektivitet och lägre kostnader. Denna utredningsverksamhet fortsätter. Samtidigt pågår ständigt rationaliseringar inom de bestående organisationsformerna, varvid man genomgående eftersträvar ett ökat kostnadsmedvetande på alla nivåer. Inte minst har den omfattande förslagsverksamheten inom försvaret, som inbegriper såväl fast anställd personal som värnpliktiga, väsentligt bidragit till positiva resultat på detta område.

För att ytterligare skärpa kostnadsmedvetandet inom försvaret tillkallade jag år 1964 försvarskostnadsutredningen, som bl. a. har till uppgift att undersöka möjligheterna att inom försvaret införa kostnadsredovisning i företagsekonomisk mening. En sådan ordning leder till att personal på olika nivåer måste ta ett större ansvar för medelsanvändningen än nu. Försvarskostnadsutredningen bedriver för närvarande viss försöksverksamhet vid flera förband inom södra milo. De resultat man hittills nått är lovande.

Samtidigt pågår inom försvarsdepartementet en överarbetning av den militära rationaliseringsutredningens förslag, som syftar till en effektiv organisation för rationaliseringsverksamheten inom försvaret.

Jag har ständigt min uppmärksamhet riktad på frågan om kostnadsbesparingar inom försvaret och prövar nya uppslag, som kommer fram.

Vidare anförde:

Herr JANSSON (k):

Herr talman! Jag ber att få tacka försvarsministern för svaret. Det kanske kan tyckas att frågan är något opåkallad när man väntar resultaten av den försvarsutredning som nu arbetar. Men oberoende av vad utredningen och se-

Svar på fråga ang. åtgärder för att stimulera till kostnadsbesparingar inom försvaret

dermera riksdagen kommer fram till i fråga om försvarets kostnader, omfattning, målsättning och struktur så är detta ett område liksom andra områden inom samhället där det kan vara ständigt aktuellt att motverka misshushållning och slöseri. Jag tror att de flesta är beredda att svara ja på att detta över huvud taget är en aktuell fråga.

De områden, på vilka man skulle kunna tänka sig större sparsamhet och mera rationell användning av anslagsmedel, gäller bl. a. frågan om utbildningstiden, förhindrande av misshushållning med förbrukningsmaterial, oekonomiskt förfarande vid beställningar och inköp och slöseri med även ur militär synpunkt meningslösa anordningar och anskaffningar.

Vad som kanske delvis inspirerade mig till denna fråga var en artikel här-omdagen i Svenska Dagbladet, som ju för övrigt aldrig kan misstänkas för att vilja pruta en enda krona när det gäller försvaret. Tidningen hade en uppgift om en byråingenjör vid marinförvaltningen i Stockholm, som till sin egen stora förvåning blivit förflyttad från en 12-årig tjänst som ställföreträdande sektionschef. Det enda synliga resultatet av hans interna sparsamhetsaktion för drygt fyra år sedan var denna förflyttning och han säger själv i Svenska Dagbladet: Det var nog dumt av mig att 1962 lyda rådet att ge akt på statens medel för att förhindra slöseri.

Nu vill jag inte fästa alltför stort avseende vid vad som står i Svenska Dagbladet, eftersom denna tidning för mig ingalunda är något sanningsvitne, men jag tycker likväl att frågan är aktuell. Finns det former för en förslagsverksamhet inom det militära, som nämnvärt stimulerar både befäl och manskap att delta? Det säges i försvarsministerns svar: »Inte minst har den omfattande förslagsverksamheten inom för-

svaret, som inbegriper såväl fast personal som värnpliktiga, väsentligt bidragit till positiva resultat på detta område.» Jag vill då fråga: Finns det inom försvaret former som ungefär motsvarar företagsnämnderna inom industrien, där man så att säga kan få en kollektiv prövning av olika uppslag som framkommer? Finns det någon form av premiesystem av det slag som tillämpas inom industrien, nämligen att anställda som framlägger praktiska förslag till förbättringar premieras med skäliga belopp? Eller, kan försvarsministern, om något sådant premiesystem inte finns, tänka sig att en form därav skulle kunna införas? Jag tror för min del att det kunde vara värdefullt att ett sådant system kom till stånd.

Försvarsministern säger i svaret: »Jag har ständigt min uppmärksamhet riktad på frågan om kostnadsbesparingar inom försvaret och prövar nya uppslag, som kommer fram.» Kan det tänkas att också ett uppslag från både befäl och värnpliktiga om införande av ett premiesystem för att stimulera till kostnadsbesparingar skulle kunna prövas?

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON:

Herr talman! Jag skall bara ta upp den senare delen av herr Janssons anförande — exemplet från Svenska Dagbladet har jag inte ens uppmärksammat.

Jag kan tala om för herr Jansson att innan avtal om företagsnämnder ännu fanns hade försvaret som första myndighet i landet infört företagsnämnder. Vi var sålunda före det privata näringslivet härmed. Vi har en omfattande förslagsverksamhet, det utgår premier till olika kategorier av anställda och även till värnpliktiga och det finns på olika håll och i olika delar av försvaret forum för överläggningar i dessa frågor. Här har alltså försvaret, så långt jag kan förstå, varit mycket framsynt.

Svar på fråga ang. kompensation till studerande för merkostnader på grund av lärarkonflikt

Herr JANSSON (k):

Herr talman! Det var inte okänt för mig att företagsnämnder mycket tidigt kom till stånd inom försvaret. Däremot är jag för min del inte särskilt införstådd med innehållet i deras verksamhet. Om det nu finns ett premiesystem bl. a. för uppslag och idéer till besparingsaktioner, kvarstår frågan om försvarsministern möjligen skulle kunna antyda — jag förmodar att detta inte är en sak som är belagd med sekretess — om det i någon nämnvärd omfattning har förekommit att värnpliktiga stimulerats till liknande förslag.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON:

Herr talman! Jag kan inte ange omfattningen av verksamheten, men mina medarbetare här säger att den är mycket stor.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 3

Svar på fråga ang. kompensation till studerande för merkostnader på grund av lärarkonflikt

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet EDENMAN, som yttrade:

Herr talman! Herr Johansson i Skärstad har frågat, om jag vill medverka till att studerande kompenseras för merkostnader som de, enkannerligen om de bor inackorderade, åsamkas genom lärarkonflikt.

Jag vill först erinra om att det statliga studiestödet har utgått oberoende av arbetskonflikten. Åtgärder har, som jag tidigare meddelat kammaren, vidtagits i detta syfte.

Undervisningen bör, sedan arbetskonflikten nu bilagts, enligt föreliggande planer kunna bedrivas så att någon försening i studierna i regel ej skall behöva ske. I den mån det skulle

visa sig att vissa studerande på grund av arbetskonflikten inte kan slutföra studierna inom tid som eljest ansetts normal kommer studiemedelsnämnderna att ta skälig hänsyn härtill vid prövningen av ansökningar om studiemedel.

Dessa åtgärder bör enligt min mening vara tillräckliga för att skydda de studerande från ekonomiskt trångmål på grund av lärarkonflikten.

Vidare anförde:

Herr JOHANSSON i Skärstad (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för svaret på min enkla fråga.

När jag ställde frågan pågick lärarstrejken. — Glädjande nog har konflikten nu bilagts. Genom strejken har emellertid tredje man, eleverna, försatts i en obehaglig och svår situation. Den innebär avbrutna studier samt moraliska och psykiska påfrestningar, men även ekonomiska aspekter kommer in i bilden. Förlängd studietid, som måste bli en följd av strejken, medför merkostnader för eleverna inte minst för dem som bor inackorderade. Då ekonomin utgör ett problem för de studerande redan i vanliga fall kan den situation som har uppstått genom strejken verka hämmande och deprimerande.

En passus i statsrådet svar finner jag något oroväckande: »Undervisningen bör, sedan arbetskonflikten nu bilagts, enligt föreliggande planer kunna bedrivas så att någon försening i studierna i regel ej skall behöva ske.» Att förskjutningar i studierna blir följden på alla stadier torde vara fullt klart. Skolelever och studenter måste hållas skadelösa i så stor utsträckning som möjligt.

I går och i dag har Sveriges förenade studentkårer framhållit hur viktigt det är med en väl tilltagen kompensationsundervisning. Den måste vara ef-

fektiv om inte studietiderna skall förlängas alltför mycket och därmed studieskulderna växa vederbörande över huvudet.

Av vad som framkommit är de medel, som man avser att bevilja för kompensationsundervisningen, väl snålt tilltagna. Jag väddar till statsrådet om en generös behandling, så att de studerande hålls skadelösa.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet EDENMAN:

Herr talman! Jag vill bara framhålla att påståendet att det blir förskjutningar på alla stadier inte är riktigt. Skolöverstyrelsen har klart uppgivit, att man räknar med att fullfölja terminen precis som vanligt. Det blir inte någon indragning eller förkortning av lov eller någon förlängning av terminen. På skolans område tror jag därför att man vågar påstå att några förskjutningar inte kommer att äga rum.

Vad beträffar universiteten är läget olika i olika ämnen. Konflikten har pågått i fyra veckor på vissa områden, i två veckor på andra. Det är mot denna bakgrund jag i mitt svar uttalat, att därest det blir förskjutningar, kommer studiemedelsnämnden att ta hänsyn till detta.

Herr JOHANSSON i Skärstad (cp):

Herr talman! Jag vill åter hänvisa till vad Sveriges förenade studentkårer framhållit på denna punkt, Universitetskanslersämbetet har i dag begärt bemyndigande att öka ersättningsundervisningen i betydligt större utsträckning än vad som är föreskrivet i de utfärdade anvisningarna. Ämnar statsrådet bifalla denna begäran?

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet EDENMAN:

Herr talman! Frågan om ersättningsundervisningen kommer att tas upp i morgondagens konselj.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4

Svar på fråga ang. statsbidrag till kommuns kostnad för speciella insatser i samband med lärarkonflikt

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet EDENMAN, som yttrade:

Herr talman! Fru Lewén-Eliasson har frågat, om jag är beredd vidtaga särskilda åtgärder för att av statsmedel bereda kommun täckning för kostnader som kommun kan åsamkas för speciella insatser i samband med lärarkonflikt.

Jag vill först erinra om att de statliga driftbidragen till de av konflikten berörda skolformerna är på visst sätt anknutna till lärarlönerna. Till följd av konflikten måste dessa regler över ses. I samråd med kommunförbunden pågår utredning i dessa frågor. Därvid måste även beaktas de kostnader som drabbat kommunerna på grund av särskilda av konflikten föranledda åtgärder. Den principiella riktpunkten bör enligt min mening vara att kommunerna varken skall vinna eller förlora på konflikten.

Vidare anförde

Fru LEWÉN-ELIASSON (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka ecklesiastikministern för svaret på min enkla fråga.

Det är tillfredsställande att departementet har tagit upp överläggningar med kommunförbunden om reglerna för de statliga driftbidragen, vilka aktualiserats i samband med lärarkonflikten. Förhållandena i våra skolor är, såsom alla vet, lyckligtvis helt andra i dag än de var i förra veckan när jag ställde min fråga. Då var man i skolstyrelserna starkt engagerad för att genomföra eller planera åtgärder, som skulle begränsa den pågående lärarkonfliktens skadeverkningar visavi eleverna.

I detta sammanhang frågade man sig

Svar på fråga ang. befogenhet för polisen att tillfälligt uppsätta särskilda trafikvarningstecken

på många håll, hur staten skulle bidra till att täcka de speciella kostnader som kommunerna på detta sätt åsamkats. Om konflikten hade dragit ut på tiden, hade det varit nödvändigt att få klarhet i denna fråga för att kommunerna av ekonomiska skäl inte skulle ha tvekat att fullfölja sina speciella insatser.

I nuläget har emellertid saken inte bara en principiell innebörd, för den händelse en sådan här konflikt i framtiden åter skulle inträda, utan den har framför allt en dagsaktuell praktisk betydelse, nämligen när det gäller att i efterskott genom statsbidrag få till stånd en reglering av de kostnader, som kommunerna haft. Trots att konflikttiden var relativt kort hann dessa göra åtskilliga kostnadskrävande insatser, för vilka det inte finns några regler om att statsbidrag skall utgå. Jag vill helt kort exemplifiera detta. Bland annat skaffade man på många håll som stöd för självstudierna speciell undervisningsmateriel av stödskarakter, brevskollekurser för tekniska gymnasier och fackskolor. Dessa brevskollekurser är mycket kostsamma och det rör sig för berörda kommuner om utgifter på flera tiotusental kronor.

Även personellt ökade kostnaderna genom att sådana institutioner som bibliotek, AV-centraler och annat hölls öppna längre än vanligt. Man måste alltså skaffa extra folk eftersom tillsyns- och vaktuppgifterna blev mera krävande än vanligt. Vi vet också att man för administrationen tvingades anlita skolstyrelseledamöter som helt eller delvis engagerade sig för detta och naturligtvis måste ha ersättning för mistad lön och omkostnader. Även de aktiviteter som elevråd och föräldraföreningar stödde skolans arbete med kan dessa ingalunda själva klara kostnadmässigt, utan också här måste kommunerna lämna ersättning. Kommunerna fick även utgifter för fritidsaktiviteter som för övrigt ordnades i

ganska stor omfattning genom andra kommunala organ. Naturligtvis har man i dag inte någon total överblick över alla dessa kostnader, men de är säkert ganska stora.

Det är tillfredsställande att det nu skall upptas överläggningar om dessa ting. Kommunerna bör bli kompenserade för sådana merkostnader som de har haft och jag har förstått att rikt-punkten för överläggningarna med kommunförbunden är att kommunerna skall få sådan kompensation.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 5

Svar på fråga ang. befogenhet för polisen att tillfälligt uppsätta särskilda trafikvarningstecken

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **PALME**, som yttrade:

Herr talman! Herr Nihlfors har frågat mig, om jag är beredd medverka till att polisen erhåller sådana utökade befogenheter att den vid behov tillfälligt kan få uppsätta särskilda trafikvarningstecken framför vägsträckor där t. ex. isbildning uppstått och stor risk finns för allvarliga trafikolyckor på grund av halka.

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen har i skilda sammanhang medgett att vissa bärbara varningsmärken används vid hastigt påkomna situationer, exempelvis vid hastigt uppkommen vägskada. Polisens bilar är sedan länge utrustade med sådana märken för användning i samband med trafikolyckor.

Det behövs i och för sig inte några nya bestämmelser för att polisen skall kunna medföra och anbringa märken som varnar för hastigt uppkommen ishalka. Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen liksom rikspolisstyrelsen är emellertid av den uppfattningen att sådan

Svar på fråga ang. befogenhet för polisen att tillfälligt uppsätta särskilda trafikvarningstecken

tillfällig utmärkning inte bör ske annat än i enstaka kritiska situationer. Polisen har inte så omfattande resurser att man skulle kunna göra en fullständig och enhetlig utmärkning. Med en ofullständig skyltning skulle vägtrafikanterna lätt kunna förledas att tro att de inte behövde vänta sig isbeläggning annat än på skyltförsedda platser.

Däremot är man i hög grad uppmärksam på frågan om förbättrad beredskap vid hastigt uppkommande halka. Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen i samråd med rikspolisstyrelsen utarbetar och har i stor utsträckning redan genomfört ett system för larm från patrullerande polis till vägmyndigheten via radio till särskild central så att sandning eller saltning kan ske med största möjliga skyndsamhet.

Vidare anförde:

Herr NIHLFORS (fp):

Herr talman! Jag får tacka kommunikationsministern för det svar han lämnat på min enkla fråga.

För en tid sedan — det var det som föranledde min fråga — läste jag om försäkringsbolagens statistik över skadestnader per halkdag under förra året. Det visar sig att de är hela 6 miljoner kronor per halkdag. Därtill kommer naturligtvis alla andra kostnader som kanske inte är mätbara. Av statistiken framgick även att antalet halkskador på bilar under perioden september—december 1965 uppgick till 21 000.

Det är självklart att det i första hand ankommer på bilisterna att köra så varsamt som väglaget kräver; detta är redan fastslaget i gällande bestämmelser. Men likafullt är det nödvändigt, vilket också framgår av svaret, att de myndigheter, som har ansvaret för att vägarna skall vara trafikabla utan alltför stora säkerhetsrisker, gör vad på dem ankommer i fråga om snabba insatser

för att reda ut sådana situationer som uppstår när det exempelvis sker plötslig isbildning på en väg eller då vägarna på höstarna av andra anledningar är sliriga.

Jag anser emellertid inte att den förklaring som tydligen väg- och vattenbyggnadsstyrelsen samt rikspolisstyrelsen lämnat är hållbar, nämligen att åtgärder med en tillfällig utmärkning från polisens sida inte bör ske annat än i enstaka kritiska situationer, tydligen i första hand när någonting *redan* har inträffat, exempelvis en trafikolycka. Visserligen görs det gällande att polisen skall få större möjligheter att utmärka vägstycken där det plötsligt uppstått halkrisk och man inte anser sig kunna vänta tills vägförvaltningen rycker ut. Även om detta system med snabbutryckning tydligen är under utveckling skulle resultatet enligt statsrådets svar kunna bli att vägtrafikanterna, om inte en sådan tillfällig märkning är fullständig, tror att fara inte föreligger, eftersom de ju inte ser något märke.

För min del finner jag resonemang- et litet krystat. När det gäller våra fasta vägmärken har vi över huvud taget inte någon absolut fullständig utprickning med varningstecken för faromoment. Alla vet vi väl hur olika vägförvaltningarna bedömer frågan om när »farligkurva»-tecken skall sättas ut. Jag har aldrig sett att det förekommit en fullständig utmärkning av det slaget — i alla händelser är den inte konsekvent.

Man måste självklart räkna med att det i första hand är bilisternas sak att köra på ett förståndigt sätt, men ändå anser jag att vägmyndigheterna skulle kunna pröva ett system med att tillfälligtvis låta polisen sätta ut speciellt utformade skyltar, som visar att det föreligger fara på grund av en nyss uppkommen situation, exempelvis ishalka eller isbeläggning. Då får man se, om inte trafikanterna uppskattar en sådan varning. Givetvis skulle de genom

massmedia informeras om att det självfallet inte kan sättas upp tillfälliga varningstecken i hela landet.

Jag vill vidare uttala den förhoppningen att beredskapen — för vilken man enligt svaret håller på att utarbeta ett system, som för övrigt redan i stor utsträckning skulle vara klart — fullständigt kommer att genomföras, så att patrullerande polis kan ingripa och varna trafikanterna.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet PALME:

Herr talman! Det kanske inte är så mycket att tillägga, men jag vill påpeka att man i fråga om skyltningen åtminstone eftersträvar en fullständig täckning av olika delar av landet.

Dessutom vill jag erinra om att vid det internationella arbetet beträffande vägmärken har uttryckts ganska stor tveksamhet mot att använda skyltning vid tillfälligt uppkommande halka, och detta just därför att det måste bli en fläckvis utmärkning. I de rekommendationer som finns har halkskylten tydligt förbehållits sådana vägar på vilka det kontinuerligt uppstår lerspill och annat dylikt.

Redan den internationaliseringen av vägskyltarna är skäl nog för att iakttä en viss restriktivitet med halkskyltar. Men om det bedömes som mycket viktigt, kan polisen redan nu sätta upp en sådan skylt. Det normala förfarandet är dock — där är myndigheterna överens — att en patrullerande polis direkt via radio larmar vägmyndigheterna, som ju är experter på området, för att de så snabbt som möjligt skall vidta de åtgärder som kan vara lämpliga, d. v. s. i de flesta fall sandning och saltning.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 6

Justerades protokollet för den 3 in-
nevarande november.

§ 7

Svar på interpellation ang. undersökning rörande förekomsten av främmande ubåtar på svenskt territorialvatten

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Börjesson i Falköping har, med anledning av de nyligen inträffade ubåtsincidenterna vid svenska västkusten, ställt två frågor till mig, nämligen:

a) Har man planerat göra undersökningar om de främmande ubåtarna?

b) Vill jag informera allmänheten om undersökningsresultatet?

Jag tror det finns skäl att först nämna något om de regler som gäller för utländska örlogsfartygs tillträde till svenskt territorium.

Dessa regler har nyligen moderniserats och finns införda i en kungörelse, vanligen benämnd tillträdeskungörelsen, som trädde i kraft den 1 juli i år. För utländska örlogsfartyg i allmänhet gäller i princip att de, efter anmälan, har rätt till genomfart av den yttre delen av vårt sjöterritorium, territorialhavet. För att få komma in på svenskt inre vatten krävs särskilt tillstånd om fartyget inte är i nöd. Ubåtar skall inom svenskt territorium framföras i övervattensläge. Detta är inte någon ny bestämmelse, utan den har funnits sedan gammalt och överensstämmer med internationella regler.

Varje främmande ubåt som framförs i undervattensläge inom svenskt territorium bryter sålunda mot våra tillträdesbestämmelser.

Med de förut nämnda tillträdesreglerna som grund har Kungl. Maj:t utfärdat en särskild instruktion för krigsmakten angående de åtgärder som skall vidtas, om svenskt territorium eller svensk neutralitet kränks.

Indikationerna om främmande ubåtar vid västkusten har i samtliga fall gällt ubåtar i undervattensläge. Den regel i

Svar på interpellation ang. undersökning rörande förekomsten av främmande ubåtar på svenskt territorialvatten

instruktionen som därvid i första hand är tillämplig lyder som följer: »Främmande undervattensbåt som i undervattensläge påträffas inom svenskt sjöterritorium skall avvisas därifrån, om så erfordras med vapenmakt.»

När man i de nu aktuella fallen anser sig ha konstaterat en främmande ubåt i undervattensläge har mindre sprängladdningar detonerat i vattnet som varning. För att genomdriva avvisning från svenskt territorium eller tvinga upp ubåten till ytan har man i flera fall nödgats successivt skärpa åtgärderna. Därvid har sjunkbomber fällts på allt mindre avstånd från den indikerade ubåten. Såvitt kan bedömas har åtgärderna för avvisning haft avsedd effekt, åtminstone temporärt. Ingen ubåt har emellertid kommit upp till ytan.

De inträffade incidenterna har föranlett ingående undersökningar. Undersökningarna har utförts av de militära staberna både lokalt, regionalt och centralt samt har bedrivits i samverkan med berörda civila myndigheter.

Den bedömning som överbefälhavaren därefter gjort anger att minst en främmande ubåt vid minst fyra tillfällen under oktober månad befunnit sig i undervattensläge inom svenskt territorium vid västkusten. Ubåtens eller ubåtarnas nationalitet har inte i något fall kunnat fastställas.

Avslutningsvis vill jag nämna, att enligt min uppfattning de åtgärder för avvisning som vidtagits i samband med ubåtsincidenterna har varit riktiga och i överensstämmelse med gällande regler och instruktioner.

Vidare anförde:

Herr BÖRJESSON i Falköping (cp):

Herr talman! Jag ber att till statsrådet och chefen för försvarsdepartementet få framföra ett tack för svaret på min interpellation.

Redogörelsen för de regler som gäller

för utländska örlogsfartyg i allmänhet vid inträde på svenskt territorialvatten samt för ubåtar betraktar jag som värdefull. Det framgår därav bl. a., att varje främmande ubåt som framförs i undervattensläge inom svenskt territorium bryter mot våra tillträdesbestämmelser. Min interpellation föranleddes av att ubåtar nyligen befunnits uppehålla sig inom svenskt territorium och att de framförts i undervattensläge.

Statsrådet meddelar i interpellationssvaret att en särskild instruktion utfärdats för krigsmakten angående de åtgärder som skall vidtas, om svenskt territorium eller svensk neutralitet kränks. Sålunda heter det i instruktionen bl. a. — vilket i detta sammanhang är av särskild betydelse — att »främmande undervattensbåt som i undervattensläge påträffas inom svenskt sjöterritorium skall avvisas därifrån, om så erfordras med vapenmakt.»

I fråga om den eller de främmande ubåtar som föranledde min interpellation har också enligt försvarsministern vidtagits åtgärder som stämmer överens med tidigare instruktioner. Mindre sprängladdningar har detonerat i vattnet som varning, och för att genomdriva avvisning från svenskt territorium eller tvinga upp ubåten till ytan har man enligt försvarsministern måst vidta skärpta åtgärder, bl. a. fällning av sjunkbomber på allt mindre avstånd från den indikerade ubåten.

Efter ingående undersökningar har konstaterats, att minst en främmande ubåt vid åtminstone fyra tillfällen under oktober månad befunnit sig i undervattensläge vid vår västkust. Båtens eller båtarnas nationalitet har inte kunnat fastställas. Det sistnämnda finner jag högst beklagligt, eftersom det ger alltför fritt spelrum åt spekulationer i viss riktning.

Herr talman! Jag är belåten med svaret så långt det omfattar de åtgärder som vidtas och vidtagits i fråga om

Svar på interpellation ang. undersökning rörande förekomsten av främmande ubåtar på svenskt territorialvatten

ubåtar inom våra territorialvatten. Det hade emellertid också varit värdefullt om redogörelsen hade kompletterats med några uppgifter om hur man över huvud taget söker hindra främmande ubåtars inträde på svenskt sjöterritorium. Visserligen ingick en sådan begäran inte i de frågor jag ställde till försvarsministern, men i den mån det är möjligt önskar jag att försvarsministern ville redogöra för de förebyggande åtgärder som synes nödvändiga för att intermezzon av det slag som förekommit inte återupprepas.

Den fråga som osökt anmäler sig är huruvida bevakningen av våra vatten med sikte på eventuella främmande ubåtars försök att överträda gränserna verkligen är tillräckligt effektiv. Det vore av intresse att få del av försvarsministerns syn på den frågan samt frågan huruvida några förstärkningar av bevakningen planerats med anledning av de ubåtar som uppges ha befunnit sig inom vårt territorium. Ett positivt besked skulle sannolikt vara ägnat att dämpa den oro som kan ha uppstått.

Det vore också av stort värde att få höra hur försvarsministern ser på de allvarliga anklagelser som tidningen »Sjömannen», utgiven av Svenska Sjöfolksförbundet, i sitt novembernummer riktat mot de militära myndigheterna i detta sammanhang. Skribenten gör gällande att de aktuella ubåtsintermezzona är påhittade i syfte att ge tyngd åt ÖB-kravet om mera skattepengar. Jag citerar ur artikeln: »Så länge inte våra marina myndigheter kan ge mer dokumenterade fakta och komma med annat än diffusa påståenden och vaga kommentarer i officiella kommunikéer så tror vi att det är en ubåtsvals som spelats upp för svenska folket. En vals och ingenting annat.» Denna anklagelse är enligt min uppfattning så allvarlig, att den inte kan förbli opåtalad från försvarsministerns sida.

Jag ber att än en gång få tacka herr statsrådet för svaret.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON:

Herr talman! Först och främst frågade herr Börjesson i Falköping huruvida de åtgärder, som är vidtagna för att förhindra att främmande ubåtar kommer in på svenskt område, är tillräckliga. Han ville också veta om våra förebyggande åtgärder över huvud taget på detta område är tillräckliga och om vi planerar någon förstärkning.

Jag måste på detta svara, att skulle vi året om bedriva en minutiös övervakning av våra gränser, våra kuster och vårt luftterritorium, så bleve kostnaderna mycket stora. Vi har av ekonomiska skäl tvingats låta övervakningen ske inom fredsorganisationens ram, och därför finns det självfallet luckor i övervakningen. Men jag vill erinra om att trots att vi använder så starkt begränsade resurser för övervakningen har vi ändå vid olika tillfällen kunnat upptäcka och beivra överträdelser både inom luftrummet och — såsom vi nu talar om — inom vårt sjöterritorium.

Jag föreställer mig att vi inte gärna kan frånga den ordning som vi tillämpat under många år. För fyra år sedan förstärkte vi för övrigt övervakningen, och några initiativ för att minska den kommer inte att tagas.

Den andra frågan som herr Börjesson i Falköping ställde gäller en artikel i tidningen Sjömannen, som jag tror har återgivits i pressen i går och i dag. Jag kan bara säga att den är alltför fantasifull. Det råder inget tvivel om att främmande ubåtar har befunnit sig på svenskt område i oktober månad. De har upptäckts dels på elektronisk väg, dels på hydroakustisk väg. Vidare har andra både militära och civila iakttagelser tytt på ubåtsverksamhet inom svenskt område. Jag står därför helt bakom överbefälhavaren i hans bedöm-

Svar på interpellation ang. undersökning rörande förekomsten av främmande ubåtar på svenskt territorialvatten

ning, att det varit fråga om ubåtar som av orsaker, vilka vi inte känner, vid flera tillfällen befunnit sig på svenskt område.

Herr BÖRJESSON i Falköping (cp):

Herr talman! Jag ber att än en gång få tacka för svaret på min interpellation, och alldeles särskilt tackar jag för det besked som försvarsministern gav nu senast. Jag är glad över att försvarsministern inte delar den uppfattning som kommit till uttryck i den tidningsartikel jag citerade. Jag vill alltså uttala min tillfredsställelse över att försvarsministern även tagit avstånd från de ovederhäftiga uttalanden som förekommit beträffande den senaste tidens ubåtsintermezzon. Dylika uttalanden är i högsta grad kränkande för vår försvarsmakt och kan leda till minskat förtroende för vår försvarsledning.

Vad ubåtsbevakningen beträffar har man verkligen anledning att ställa frågan: Hurudan är vår bevakning? Kan den anses tillfredsställande när en främmande ubåt under en kort tid vid minst fyra tillfällen befunnit sig inom svenskt territorium? Jag är medveten om att vi inte kan räkna med att ha lika god bevakning som under beredskaps- och krigstillstånd. En sådan bevakning kan jag inte tänka mig i nuvarande läge, men jag hade tänkt mig att man från försvarets sida om möjligt skulle vidtaga åtgärder för ökad helikopterspaning och spaning med fartyg från havsytan.

Herr HAMRIN i Kalmar (fp):

Herr talman! Inom totalförsvaret har vi även det s. k. psykologiska försvaret, vars arbete jag själv har tagit del av under flera år. Dess principer innebär bl. a. att allt som kan sägas också bör sägas. Man bör inte dölja sanningen — framför allt i kritiska lägen — för den

händelse det finns möjlighet att tala om vad som händer. Jag fäste mig därför vid en passus i försvarsministerns anförande, där han nämnde att av anledningar som vi inte känner till har dessa ubåtar uppträtt i svenska farvattnen under en svensk manöver. Borde man inte från försvarets sida kunna säga av vilken anledning dessa ubåtar uppträder? Beror det på att de vill undersöka hur effektivt vårt eget ubåtsförsvar är, hur snabbt vi upptäcker intrång o. s. v.? Vill de av någon underlig anledning hålla kontakt med vår manöver — i det aktuella fallet vid Västkusten — eller ligger något annat spionmotiv bakom?

Enligt min uppfattning borde vårt svenska försvar kunna ha en ganska bestämd uppfattning om av vilken anledning dessa ubåtar uppträder och det vore av värde för svenska folket att få taga del härav.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON:

Herr talman! Både när det gäller motiven för främmande ubåtar att uppehålla sig på svenskt område och frågan om dessa ubåtars nationalitet är tyvärr situationen den, att vi bara kan göra antaganden. Alla de antaganden herr Hamrin i Kalmar gjorde finns med bland de spekulationer jag hört tidigare, men när vi har diskuterat de olika tänkta motiven har vi inte kunnat draga några pålitliga slutsatser. Jag vill också erinra om att detta inte är första gången som ubåtar upptäckts på svenskt territorium och vi har varje gång undrat över motiven. Som herr Hamrin antydde vill dessa ubåtar naturligtvis undersöka någonting, antingen det nu är om vi har beredskap över huvud taget eller något man vill försöka ta reda på inom det speciella område där man befinner sig. Jag kan inte säga mer om motiven till dessa ubåtspaningar, och inte heller överbefälhavaren har vid si-

Interpellation ang. möjlighet för värnpliktsavgångna underofficerare att vinna anställning i reserven

na bedömningar kunnat säga mer om antagliga motiv.

Herr JANSSON (k):

Herr talman! Jag hade inte alls tänkt lägga mig i denna diskussion, men herr Hamrins i Kalmar fråga gjorde det rätt svårt för mig att inte ställa ytterligare en fråga. Herr Hamrin anser att försvarsministern kanske borde ha kunnat uttala sig om motiven till att dessa ubåtar fanns på svenskt territorialvatten, dock utan att känna till vilka ubåtar det var eller varifrån de kom och eventuellt utan att veta om det var några ubåtar; det finns som sagt litet olika meningar om den saken, och försvarsministern antyder själv att spekulationer är många.

Jag skulle i detta sammanhang, eftersom herr Hamrin nämnde att han sysslar något med det psykologiska försvaret, vilja fråga: Är den uppfattning som herr Hamrin ger uttryck åt representativ, herr försvarsminister, för stämningarna och synpunkterna inom det psykologiska försvaret?

Herr HAMRIN i Kalmar (fp):

Herr talman! Jag förstår inte riktigt vilken öm tå jag nu trampade på. Jag frågade bara försvarsministern, huruvida det fanns någon möjlighet att klarlägga motivet till att utländska ubåtar varit inne på svenskt territorialvatten.

Jag förstår väl försvarsministerns svar på den punkten. Vad man möjligtvis kan konstatera är att ubåtarna överskred gränsen därför att vi hade en svensk manöver. Annars hade de knappast valt detta tillfälle att bege sig in på svenskt territorialvatten.

I övrigt har jag över huvud taget inte spekulerat i vare sig nationalitet eller annat. Oavsett vilken nationalitet ubåtarna hade måste de väl ha haft ett skäl, och det finns kanske inte så särdeles många olika sådana att tänka på. Jag kan bara slå fast att vi är en neutral

stat men att det tydligen finns utländska makter som har intresse för frågor, som de på detta sätt vill försöka vinna klarhet i.

Att jag tog del i debatten hade ingalunda det skäl om herr Jansson tycks anse, utan jag funderade över om det verkligen är det lättaste sättet för en främmande makt att få veta någonting om svenskt försvar att såsom skett kränka våra gränser. Jag trodde i min enfald att man skulle kunna använda betydligt enklare metoder, om man ville få reda på någonting om vårt försvar.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 8

Interpellation ang. möjlighet för värnpliktsavgångna underofficerare att vinna anställning i reserven

Ordet lämnades på begäran till

Herr OSKARSON (h), som yttrade:

Herr talman! I sitt betänkande Befälsstater vid arméns specialtruppslag m. m. föreslår befälsstatsdelegationen att reservunderofficerare alltjämt bör ingå som en befälsstillgång i krigsorganisationen vid arméns samtliga truppslag.

Rekryteringsbasen bör enligt delegationens mening utgöras av dels förtidsavgången aktivt underbefäl, dels värnpliktiga underofficerare, dels värnpliktigt underbefäl. Värnpliktsavgången fanjunkare (styckjunkare) bör även i fortsättningen medges möjlighet att efter ansökan vinna inträde i reserven.

Då resultatet av den pågående tjänsteställningsutredningens arbete kan komma att på ett avgörande sätt påverka den för närvarande gällande tekniska beskrivningen av premie och lön, föreslår delegationen att reformeringen av reservunderofficersinstitutionen i sin helhet bör anstå till dess ett nytt tjänsteställningssystem föreligger. Med detta följer också, att det an-

Interpellation ang. möjlighet för värnpliktsavgångna underofficerare att vinna anställning i reserven

ställningsstopp för reservunderofficerare, som infördes 1960, tills vidare bör bibehållas. Dock finner delegationen att kategorien värnpliktsavgångna underofficerare, jämväl sådana som lämnat värnpliktsåldern under den tid anställningsstoppet varat, under vissa förutsättningar bör ges möjlighet att redan nu inträda i reserv för underofficerare.

Med hänvisning till ovanstående hemställer jag att få ställa följande fråga till statsrådet och chefen för försvarsdepartementet:

Är statsrådet beredd, att i enlighet med befälsstatsdelegationens förslag i dess betänkande »Befälsstater vid arméns specialtruppdrag m. m.» medverka till att värnpliktsavgångna underofficerare, jämväl sådana som lämnat värnpliktsåldern efter det att anställningsstoppet infördes 1960, nu ges möjlighet att vinna anställning i reserv för underofficerare?

Denna anhållan bordlades.

§ 9

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från första lagutskottet:

nr 318, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 5 mars 1937 (nr 73) om befordran med luftfartyg, m. m.; samt

från tredje lagutskottet:

nr 312, i anledning av väckta motioner angående beslut om tillträde av nya ägolarter vid laga skifte;

nr 313, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till hotellförordning jämte i ämnet väckt motion; och

nr 314, i anledning av Kungl. Maj:ts

proposition med förslag till lag angående upphävande av lagen den 16 juni 1961 (nr 390) om statsmonopol på tillverkning av tobaksvaror.

§ 10

Tillkännagavs, att följande Kungl. Maj:ts propositioner överlämnats till kammaren:

nr 141, angående statlig kreditgaranti för lån avseende anskaffning av vissa maskiner m. m. åt domänverkets skogsarbetare, m. m.,

nr 147, angående vissa löneanslag m. m., och

nr 149, med förslag till radiolag.

Dessa propositioner bordlades.

§ 11

Meddelande om enkla frågor

Meddelades, att herr talmannen tillställts tre enkla frågor, nämligen av:

herr *Nordstrandh*, till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet angående väckt förslag om möjlighet att tvångsdirigera studenter till universitetsfilialer,

herr *Ekström* i Iggesund, till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet angående förbättring av arbetstidsförhållandena för personal inom den yrkesmässiga automobiltrafiken, och

herr *Lundmark*, till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet angående regleringsavgifter enligt 4 kap. 14 § vattenlagen.

§ 12

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 17.31.

In fidem
Sune K. Johansson

Fredagen den 11 november

Kl. 14.00

§ 1

Justerades protokollet för den 4 innevarande november.

§ 2

Föredrogs var för sig följande Kungl. Maj:ts å bordet vilande propositioner; och hänvisades därvid

till jordbruksutskottet propositionen nr 141, angående statlig kreditgaranti för lån avseende anskaffning av vissa maskiner m. m. åt domänverkets skogsarbetare, m. m.; och

till statsutskottet propositionen nr 147, angående vissa löneanslag m. m.

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts å bordet vilande proposition nr 149, med förslag till radiolag, hänvisades propositionen, såvitt avsåg 8 § förslaget till radiolag, till konstitutionsutskottet och i övrigt till lagutskott.

§ 3

Föredrogs den av herr *Oskarson* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet angående möjlighet för värnpliktsavgångna underofficerare att vinna anställning i reserven.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 4

Interpellation ang. de inom polisens säkerhetsavdelning förda registren

Ordet lämnades på begäran till

Herr **HERMANSSON** (k), som yttrade:

Herr talman! Den 17 juni detta år gav justitieministern en redogörelse för

vissa frågor rörande säkerhetstjänsten m. m. (Stencilerad P. M. med rubriken »Justitieministerns redogörelse för vissa frågor rörande säkerhetstjänsten m. m. och demonstrationerna i Stockholm den 28 maj 1966».) Redogörelsen var föranledd av den pågående debatten om säkerhetstjänstens arbetsmetoder. På justitieministerns hemställen hade Kungl. Maj:t beslutat medge offentlighöret av vissa eljest hemliga uppgifter.

Justitieministern nämnde i sin redogörelse bl. a. att riksdagen efter andra världskrigets slut beslöt att den under kriget inrättade allmänna säkerhetstjänsten skulle avvecklas den 30 juni 1946. Statsmakterna ansåg det emellertid nödvändigt att myndigheterna också i fortsättningen hade möjlighet att övervaka och följa den spionage- och underrättelseverksamhet, som då bedömdes kunna förekomma. I samband med inrättandet av rikspolisstyrelsen beslöt 1964 års riksdag att det skulle ankomma på styrelsen att leda den särskilda polisverksamheten för hindrande och uppdagande av brott mot rikets säkerhet m. m. Inom styrelsen skulle finnas en särskild säkerhetsavdelning. Justitieministern erinrade också om att handläggningen av säkerhetsärenden sker under parlamentarisk kontroll genom att i rikspolisstyrelsen ingår fem av Kungl. Maj:t utsedda särskilda ledamöter, samtliga ledamöter av riksdagen.

I debatten om säkerhetstjänstens arbetsmetoder har särskilt frågan om de vid säkerhetsavdelningen förda registren tilldragit sig uppmärksamhet. Justitieministern anförde i sin redogörelse att för att kunna fullgöra spaningsverksamhet över huvud taget är registeranteckningar av olika slag oundgäng-

Interpellation ang. de inom polisens säkerhetsavdelning förda registren

ligen erforderliga. Han ansåg att de register som föres vid säkerhetsavdelningen »icke utgör något belastningsregister utan är ett rent arbetsregister av den art som är nödvändig för allt spaningsarbete».

Beträffande innehållet i polisregister finns inga andra begränsningar, anförde vidare justitieministern, än att i lagen den 9 april 1965 om polisregister m. m. stadgas att innehållet skall begränsas till uppgifter som polisen behöver för att kunna förebygga och uppdraga brott och fullgöra sin verksamhet i övrigt. Däremot gäller mycket stränga regler angående utlämnande av uppgifter ur polisregister. Enligt av Kungl. Maj:t utfärdade bestämmelser har rikspolisstyrelsen att på begäran av vissa myndigheter inom totalförsvaret utlämna vissa uppgifter ur polisens register. I vissa fall fattas beslut om utlämnande av rikspolischefen. Det gäller dels uppgifter om person, som under de senaste tio åren har ådömts ansvar för brott mot vissa uppräknade kapitel i strafflagen (brottsbalken), dels uppgifter om person som är anställd eller avsedd att anställas inom polisväsendet eller eljest tagas i anspråk för polisiära eller därmed jämförliga uppgifter. I övriga fall får uppgift icke utlämnas utan att överläggning ägt rum med minst två av rikspolisstyrelsens parlamentariska ledamöter och dessa enhälligt har tillstyrkt utlämnandet.

I en skrivelse som jag den 10 juni detta år riktade till statsministern påpekades att vissa händelser, som hade inträffat under den senaste tiden, skapat oro för att i vårt land skulle förekomma en registrering hos polismyndigheterna, grundad på medborgarnas politiska uppfattningar. I skrivelsen anfördes att myndigheterna självfallet har skyldighet att vidta åtgärder som är nödvändiga till försvar för det demokratiska statskicket och vårt lands oberoende. »Men de har däremot icke rätt att i detta syfte kränka den demokrati

som skall värnas. Det är oklokt och skadar tilltron till statsstyrelsens demokratiska lödighet om åtgärder vidtas som bland vissa medborgargrupper skapar oro för att de demokratiska fri- och rättigheterna beskärs.»

I nämnda skrivelse anfördes vidare att den verksamhet, som bedrivs av myndigheterna i syfte att förebygga brottsliga handlingar, självfallet icke i alla delar kan avslöjas. »Jag kan emellertid icke finna, att ett klart besked från regeringens sida på frågan, huruvida en registrering förekommer hos polismyndigheterna som innefattar eller rent av bygger på medborgares politiska uppfattningar, på något sätt skulle försvåra denna legitima verksamhet och värnet för demokratin. Tvärtom synes ett sådant klart besked nödvändigt ur demokratiens synpunkt.»

På den första delen av den nämnda frågan har ett besked givits genom justitieministerns redogörelse: vid den inom rikspolisstyrelsen verksamma säkerhetsavdelningen föres ett speciellt register. Däremot har besked icke givits på den andra och avgörande delen av frågan, nämligen huruvida detta register »innefattar eller rent av bygger på medborgares politiska uppfattningar». Det är härom den livliga offentliga diskussionen handlat, eftersom ingen veterligt hävdade att polisen eller säkerhetsavdelningen skulle vägras att över huvud taget föra registeranteckningar.

Om det skulle vara så att säkerhetsavdelningens registrering till någon del bygger på medborgares politiska uppfattningar, är det svårt att förstå, hur detta register kan karakteriseras som »ett rent arbetsregister» och icke »ett belastningsregister». Registrering av medborgare efter deras politiska åsikter måste nämligen betraktas som rent meningslös, om icke vissa politiska uppfattningar anses såsom en belastning i vissa sammanhang.

Detta framgår ju också av registrets

Interpellation ang. de inom polisens säkerhetsavdelning förda registren

användning i samband med personalkontrollen. Vissa personer erhåller icke vissa anställningar eller avskedas därför att de anses i viss mening »belastade». Och det handlar här uppenbart icke om brottsliga handlingar, vilka i så fall givetvis skulle ha beivrats, utan om värderingar grundade på antagande att vederbörande av vissa skäl skulle utgöra en s. k. säkerhetsrisk.

I den offentliga diskussionen har även hävdats att uppgifter ur säkerhetsavdelningens register skulle ha utlämnats till representanter för främmande makt. Detta påstående har såvitt bekant icke bestritts. Om påståendet skulle vara riktigt är det djupt oroande liksom över huvud taget alla de uppgifter om yrkesmässiga diskrimineringar på grund av registersystemet som anförts i den offentliga debatten.

Med hänvisning till det ovan anförda anhåller jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för justitiedepartementet få framföra följande frågor:

Kan statsrådet lämna uppgifter — vilka rimligen icke kan skada rikets säkerhet — om antalet av i säkerhetsavdelningens register upptagna medborgare?

Är det i den offentliga debatten framförda påståendet, att uppgifter ur säkerhetsavdelningens register utlämnats till representanter för främmande makt, riktigt eller oriktigt?

Vill statsrådet upplysa huruvida den av säkerhetsavdelningen bedrivna registreringen bygger på eller innefattar medborgares politiska åsikter?

Om svaret på den senaste frågan blir jakande, vill statsrådet ta initiativ för att ändra gällande instruktioner och praxis så att sådan registrering upphör?

Denna anhållan bordlades.

§ 5

Till bordläggning anmäldes

konstitutionsutskottets betänkande nr 42, i anledning av motioner angående ersättningen för fullgörande av riksdagsmannauppsdrag m. m.;

statsutskottets utlåtanden:

nr 131, i anledning av väckt motion om den framtida användningen av utrikesministerhotellet,

nr 132, i anledning av väckta motioner angående utbyggnaden av allmänflygfälten, och

nr 133, i anledning av väckta motioner angående den psykiatriska vården för värnpliktiga;

bevillningsutskottets betänkande nr 52, i anledning av väckta motioner angående vissa ändringar i uppbördsförordningen m. m.;

bankoutskottets utlåtande och memorial:

nr 45, i anledning av motioner angående kreditförsörjningen till kommuner i storstadsområdena, och

nr 46, angående verkställd granskning av delegerades för riksdagens verksamhet under år 1966;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 38, i anledning av väckta motioner om vissa åtgärder mot ökad brottslighet, såvitt de hänvisats till första lagutskottet, och

nr 39, i anledning av väckt motion om utredning angående häktades ställning och rättssäkerhet; samt

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 59, i anledning av väckta motioner om lika behandling inom den allmänna försäkringen av alla pensionsberättigade med familjeförsörjningsplikt,

nr 60, i anledning av väckta motioner om ersättning från den allmänna sjukförsäkringen för övernattningskostnader vid behandling å sjukhus, och

nr 61, i anledning av väckta motioner angående behandlingen av narkotikamissbrukare m. m.

§ 6

Anmäldes och godkändes följande

förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från bevillningsutskottet:

nr 321, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av protokoll rörande ändring i avtalet den 28 juli 1960 mellan Sverige samt Storbritannien och Nordirland för undvikande av dubbelbeskattning och förhindrande av skatteflykt beträffande inkomstskatter; samt

från andra lagutskottet:

nr 315, i anledning av väckta motioner om allmän egenpension;

nr 316, i anledning av väckta motioner om viss översyn av barnavårdslagen; och

nr 317, i anledning av väckt motion om viss översyn av barnavårdslagen.

§ 7

Tillkännagavs, att följande Kungl. Maj:ts propositioner överlämnats till kammaren:

nr 146, med förslag till lag om erkännande och verkställighet av skiljedomar i vissa internationella investeringstifter, m. m., samt

nr 153, med förslag till lag om skyldighet för kommun att bidra till pensionskostnad för personal som övergått till statstjänst.

Dessa propositioner bordlades.

§ 8

Meddelande om enkla frågor

Meddelades, att herr talmannen tillställts två enkla frågor, nämligen av:

herr *Wiklund* i Härnösand, till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet angående elevrådsmedlemmars skolarbete, och

fru *Sundberg*, till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet angående medelsanvisningen till av lärarkonflikt betingad ersättningsundervisning vid universitet och högskolor.

§ 9

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 14.04.

In fidem

Sune K. Johansson
